

5826

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇUBUK İLÇESİNDE TELEVİZYONUN TARIMSAL PROGRAMLARININ
İZLENMESİ VE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İ. Coşkun CEYLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu Tez 24./..2./ 1988 Tarihinde Aşağıdaki Jüri
Tarafından Doksanbeş.. (.95...) Not Taktir
Edilerek Oybirliği/~~XXXXXXXXXX~~ ile Kabul Edilmiştir.

Doç.Dr.Hasan TATLIDİL Doç.Dr.Ayhan ÇIKIN Doç.Dr.Nurettin YILDIR
Danışman

H. Tatlıdıl

A. Çikın

N. Yıldır

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ÇUBUK İLÇESİNDE TELEVİZYONUN TARIMSAL PROGRAMLARININ
İZLENMESİ VE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İ. Coşkun CEYLAN

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr. Hasan TATLIDİL
1988, Sayfa: 123

Jüri: Doç.Dr. Hasan TATLIDİL
Doç.Dr. Ayhan ÇIKIN
Doç.Dr. Nurettin YILDIRAK

Bu araştırma Ankara'nın Çubuk ilçesi köylerinde yürütülmüştür. Araştırmada yeni tarım tekniklerinin çiftçiler tarafından benimsenmesinde televizyondaki tarımsal programların etkileri incelenmiştir. Araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir; televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenen çiftçiler, daha yüksek eğitim seviyesine, daha yüksek gelir seviyesine, daha geniş işletme arazisine sahip olan, kendi üretim faaliyetine ilişkin kayıtları tutan ve diğer çiftçilere göre yayım örgütünü daha sık ziyaret eden bireylerdir. Çiftçilerin % 95'i televizyon alıcısına sahiptir fakat % 94'ü düzenli olarak bütün televizyon programlarını izlemektedir. İzleyenlerin % 66'sı televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenmiştir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenen izleyicilerin % 33'ü öğrendiğini kendi işletmelerinde uygulamıştır. Televizyondaki tarımsal programlar kırsal alanda yenilikleri benimseme sürecinde "haberdar olma" aşamasında daha etkilidir. Fakat "karar verme" ve "uygulama" aşamalarında yayım elemanı daha etkili olarak bulunmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: tarımsal televizyon programları,
tarımsal yeniliklerin yayılması,
tarımsal yayım, kitlo haberleşmesi,
yenilikleri benimseme süreci, yayım çalışmaları.

ABSTRACT

Masters Thesis

A RESEARCH ON THE EFFECTS OF AGRICULTURAL TELEVISION
PROGRAMMES RURAL VIEWERS IN ÇUBUK DISTRICT

İ. Coşkun CEYLAN

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied
Sciences Department of Agricultural Economics

Supervisor: Assoc. Prof.Dr. Hasan TATLIDİL
1988, Page: 123

Jury : Assoc. Prof.Dr. Hasan TATLIDİL
Assoc. Prof.Dr. Ayhan ÇIKIN
Assoc. Prof.Dr. Nurettin YILDIRAK

This research was carried out in the villages of Çubuk district in Ankara province. In this research the effects of agricultural television programmes was investigated at the adoption of new agricultural practices by farmers. The findings of this research can be summarized as follows. Farmers who learned a new agricultural practice from agricultural television programmes, have a higher educational level, have a higher income level, have bigger farm size, keeping records in their farming activities, visiting the extension service more often; than the other farmers. 95 per cent of farmers have television receivers, but 94 per cent of them following all television programmes regularly. 66 per cent of the viewers were learned a new farm practice from agricultural television programmes. 33 per cent of the viewers whom learned a new farm practice from television programmes put them into practice in their farms. Agricultural television programmes are more effective in "awaraness" stage of innovation-decision process in rural area. But in the "decision" and "implemen-tation" stages extension staff is found more effective.

KEY WORDS: agricultural television programmes, diffusion of farm innovations, agricultural extension, mass media, innovation decision process, extension activities.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u> <u>No</u>
1. GİRİŞ	1
2. KONUYA İLİŞKİN ÇALIŞMALAR	4
2.1. Konuya İlişkin Ülke Dışındaki Çalışmalar	4
2.2. Konuya İlişkin Ülke İçindeki Çalışmalar	9
3. MATERYAL VE METOD	16
3.1. Veri Toplama	16
3.2. Üretici Anketleri	17
3.3. Veri Toplama Uygulaması	18
3.4. Verilerin Değerlendirilmesi	18
4. ÇUBUK İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	21
4.1. İlçenin Nüfus Durumu	22
4.2. Tarımsal Yapı ve Üretim	24
4.3. Sosyo-Ekonomik Yapı	30
4.3.1. Eğitim	30
4.3.2. Ulaşım	30
4.3.3. Elektrikli Köyler	32
4.3.4. Radyo, televizyon varlığı	32
4.4. Çubuk İlçesinde Tarımsal Kuruluşlar ve Tarımsal Yayım Hizmeti	35
4.4.1. Çubuk ilçesinde tarımsal yayım uygulaması ...	36
5. ARAŞTIRMA BULGULARI	39
5.1. Sosyo-Ekonomik Nitelikler	39
5.1.1. Yaş	40
5.1.2. Eğitim seviyesi	43
5.1.3. Gelir düzeyi	45
5.1.4. Mülk arazi genişliği	47

5.1.5. Arazi egenim biçimi	48
5.1.5.1. Kiracılık	49
5.1.5.2. Ortakçılık	50
5.1.6. İşletme büyüklüğü	51
5.1.7. Traktör varlığı	54
5.1.8. İşletmede karar verme	56
5.1.9. İşletmede kayıt tutma	57
5.1.10. Köyde yönetime katılma	59
5.1.11. Sonuç	60
5.2. Haberleşme Davranışları	69
5.2.1. Gazete alma sıklığı	69
5.2.2. Gazete okuma sıklığı	71
5.2.3. Radyo dinleme sıklığı	73
5.2.4. Sonuç	76
5.3. Yayım Elemanları, Yakın ve Uzak Çevre İle İlişkiler	79
5.3.1. Tarımsal yayım elemanları ile ilişkiler	80
5.3.1.1. Köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katılma.	80
5.3.1.2. Yayım elemanlarıyla kentde görüşme	82
5.3.2. Yakın ve uzak çevre ile ilişkiler	84
5.3.2.1. Çubuk'a gidiş sıklığı	84
5.3.2.2. Ankara'ya gidiş sıklığı	86
5.3.3. Sonuç	89
5.4. Televizyon İzleme ve Televizyondan Yararlanma ..	91
5.4.1. Televizyon varlığı ve televizyon izleme	92
5.4.2. Televizyon izleme nedenleri	92
5.4.3. Televizyon izleme sıklığı	94
5.4.3.1. En fazla izlenen program türleri	95

	<u>Sayfa</u> <u>No</u>
5.4.4. Televizyondaki tarımsal programları izleme ve yararlanma	97
5.4.4.1. Tarımsal programları izleme	97
5.4.4.2. Tarımsal programlardan öğrenilen konular ..	97
5.4.4.3. Tarımsal programlardan öğrenileni uygulama.	100
5.4.5. Sonuç	103
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	106
KAYNAKLAR	118
Ek Harita 1. Çubuk İlçesi Köyleri	124

- TABLO LİSTESİ -

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
4.1.	Çubuk İlçesi Nüfus Durumu	23
4.2.	Çubuk İlçesinde Kültüre Elverişli Arazinin Niteliklerine Göre Dağılımı	24
4.3.	Çubuk İlçesinde Mülk Arazi Genişlikleri ve Çiftçi Ailelerine Göre Dağılımı	25
4.4.	Çubuk İlçesinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı	25/a
4.5.	Çubuk İlçesinde Alet Makina Varlığı	26
4.6.	Çubuk İlçesinde Yetiştirilen Bazı Ürünlere Ait Ekiliş Alanları ve Verim Değerleri	27
4.7.	Çubuk İlçesinde Bazı Meyve Türlerine Ait Ağaç Sayıları ve Üretim Miktarları	28
4.8.	Çubuk İlçesinde Kimyasal Gübre Tüketimi ...	29
4.9.	Çubuk İlçesinde Köylerin Ençok İlişkide Bulunduğu ve İdari Yönden Bağlı Olduğu Yerleşim Yerlerine Olan Uzaklıkları ve Yol Durumları	31
4.10.	Çubuk İlçesine Bağlı Köyler ve Elektrik Enerjisi Almaya Başladıkları Yıllar	33
4.11.	Radyo ve Televizyon Sayısının İdari Bölünüşe Göre Dağılımı	34
5.1.	Deneklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	40
5.2.	Deneklerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı.	43
5.3.	Deneklerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı....	46
5.4.	Deneklerin Mülk Arazi Genişlikleri	47
5.5.	Deneklerin Kiraya Arazi Tutma Durumlarına Göre Dağılımı	49
5.6.	Deneklerin Ortağa Arazi Tutma Durumlarına Göre Dağılımı	51

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
5.7.	Deneklerin İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılımı	52
5.8.	Deneklerin Traktör Varlıkları	55
5.9.	Deneklerin İşletmede Karar Verme Durumlarına Göre Dağılımı	56
5.10.	Deneklerin İşletmede Kayıt Tutma Durumlarına Göre Dağılımı	58
5.11.	Deneklerin Köyde Yönetime Katılma Durumları..	60
5.12.	Sosyo-Ekonomik Nitelikleri İle Televizyondaki Tarımsal Programlardan Yeni Bir Tarım Tekniği Öğrenme Arasındaki Bağlantılar	61
5.13..	Deneklerin Gazete Alma Sıklıklarına Göre Dağılımı	70
5.14.	Deneklerin Gazete Okuma Sıklıklarına Göre Dağılımı	72
5.15.	Deneklerin Radyo Dinleme Sıklıklarına Göre Dağılımı	74
5.16.	Deneklerin Radyo Dinleme Nedenleri	75
5.17.	Haberleşme Davranışları İle Televizyondaki Tarımsal Programlardan Yeni Bir Tarım Tekniği Öğrenme Arasındaki Bağlantılar	77
5.18.	Deneklerin Köyde Düzenlenen Yayın Çalışmalarına Katılımlarına Göre Dağılımı	82
5.19.	Deneklerin Kentde Yayın Elemanları İle Görüşme Sıklıklarına Göre Dağılımı	84
5.20.	Deneklerin Çubuk'a Gidiş Sıklığına Göre Dağılımı	86
5.21.	Deneklerin Ankara'ya Gidiş Sıklığına Göre Dağılımı	88

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
5.22.	Yayın Elemanları, Yakın ve Uzak Çevreyle İlişkiler ile Televizyondaki Tarımsal Programlardan Yeni Bir Tarım Tekniği Öğrenme Arasındaki Bağlantılar	89
5.23.	Deneklerin Televizyon İzleme Nedenlerine Göre Dağılımı	94
5.24.	Deneklerin En Fazla İzledikleri Televizyon Programlarına Göre Dağılımı	97
5.25.	Deneklerin Televizyondaki Tarımsal Programlardan Öğrendikleri Konulara Göre Dağılımı	99
5.26.	Televizyondaki Tarımsal Programlardan Yararlanma	101

- KISALTMALAR -

- ÇES : Çiftçi Eğitim Servisi
KGZT : Köy Grubu Ziraat Teknisyenliği
M.E.G.S.B.: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
MEYSEB : Meyve ve Sebze İhracatı Geliştirme Projeleri
T.E.K.: Türkiye Elektrik Kurumu
T.K.K.: Tarım Kredi Kooperatifi
TOKB. : Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı
TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TYUAP : Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi
T.Z.D.K.: Türkiye Zirai Donatım Kurumu

1. GİRİŞ

Günümüzde gelişmekte olan ülkeler bir taraftan yurtiçinde ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamaya çalışırlarken, bir taraftanda gelişmiş ülkelerle aralarındaki mesafeyi kapatma çabası içindedirler.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye, gelişmiş ülkelerle arasındaki mesafeyi ancak kendi kaynaklarını daha verimli kullanarak kapatabilir.

Ülkemiz koşullarında kalkınma çabalarında tarım sektörünün gözardı edilmesi büyük bir yanlış olacaktır. Tarım sektörünün gerek ekonomik ve gerekse sosyal anlamda ülke kalkınmasına katkısı bilinçli ve planlı çalışmalarla daha da arttırılabilir.

Günümüzün en belirgin özelliklerinden birisi de hızla değişen teknolojidir. Üretim teknik ve yöntemleri sürekli değişmektedir. Tarımsal üretim de bu gelişmeden soyutlanamaz. Tarımsal üretimin her aşamasında sayısız teknolojik yenilik üreticilerin yararına sunulmaktadır. Gerçekten tarımsal kalkınmanın birinci koşulu teknolojidir (Taluğ 1975).

Ülkemizde, tarımsal kalkınmanın birinci koşulu olduğuna değinilen yeni tarım teknikleri tarımsal araştırma kuruluşları ve üniversiteler tarafından üretilmekte ve geliştirilmektedir. Bu aşamada unutulmaması gereken, yeni teknolojinin ancak üreticiler tarafından uygulanmaya konulduğunda bir toplumsal yarar sağlayabileceğidir. Bu nedenle, bir uygulama değeri taşıyan her yeni teknik bilgi, hızla üreticilere iletilmeli ve üreticilerce benimsenmesi sağlanmaya çalışılmalıdır.

Yeni tarım teknolojileri ile ilgili mesajlar üreticilere çeşitli kanallardan ulaşmaktadır. Bir taraftan yayım örgütleri yeni teknolojileri üreticilere tanıttıp benimsetmeye çalışırken, diğer taraftan günlük yaşam içerisinde aralarında televizyonun da bulunduğu çeşitli haberleşme kanallarından yenilik mesajları bireye ulaşmaktadır.

Televizyon yayınları ülkemizde diğer ülkelere göre görece olarak geç başlamışsa da elektrik enerjisine kavuşan yerleşim birimlerinin sayısının artmasına koşut bir gelişme gösterdiği gözlenmektedir. Bu gelişim televizyon yayınlarının içeriklerinin önemini gittikçe artmasına neden olmaktadır. Zira, aynı anda çok geniş bir kitleye hitab edebilme özelliğine sahip bulunan televizyon, bireylerin kendi yaşadıkları çevrenin dışı ile kolay ilişki kurmalarını sağlayarak, bireylerde başarı güdüsünü harekete geçirici, teşvik edici bir unsur olarak kullanılabilir.

Bu araştırma tarımsal üretimin ülke kalkınmasına katkısı; yeni tarım tekniklerinin yayılması ve benimsenmesinin de tarımsal üretime etkisinden hareket edilerek, televizyondaki tarımsal programların üreticiler ve dolayısıyla tarımsal üretimin arttırılmasındaki önemi nedeniyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın amacı televizyondaki tarımsal programların üreticiler tarafından izlenmesi ve üreticiler üzerinde yeni tarım teknolojileri açısından etkileri konusunda bulgular elde etmektir. Günümüze kadar TRT kurumu tarafından gerek radyo ve gerekse televizyon için birçok defa izleyici-dinleyici araştırmaları yapılmıştır. Ancak bu araştırmayı da kırsal kesimde bir izleyici - dinleyici

anketi çalışması şeklinde algılamamak gerekir. Zira bu çalışmada televizyondaki tarımsal programların üreticiler üzerindeki etkilerinin yanısıra, üreticilerin televizyondaki tarımsal programlardan yararlanma durumları üzerinde etkili olabilecek bireye ait çeşitli özellikler de ele alınmıştır. Böylece televizyon yayınlarının ve bireye ait çeşitli özelliklerin, bireyin yeni tutum ve davranış oluşturmaındaki etkisi birlikte incelenmiş olmaktadır.

Araştırma, yeni tarım tekniklerinin üreticiler arasında yayılması ve üreticiler tarafından benimsenmesinde televizyonun yeterlilikleri ve sınırlılıklarının ortaya konulması açısından tarımsal yayım çalışmalarında yararlı olabilecektir. Ayrıca televizyondaki tarımsal programlarda sunulan mesajların düzenlenmesinde, üreticilere ve onların özelliklerine ilişkin verilerin kısmen de olsa sağlanabilmesi açısından ilgililere yardımcı olabilecektir.

2. KONUYA İLİŞKİN ÇALIŞMALAR

2.1. Konuya İlişkin Ülke Dışındaki Çalışmalar

Konuya ilişkin çeşitli ülkelerde yapılmış deneysel araştırmaların yanısıra, araştırma açısından önemli görülen bilimsel yapıt ve incelemelerden bir kısmı yenilikleri benimseme süreci açısından konu sırasına göre aşağıda sunulmuştur.

Rogers (1969)'a göre tarımsal yayımın (1) amacı davranış değişikliği gerçekleştirebilmek için, çiftçilerin bilgi beceri ve tutumlarında değişim yaratmaktır. Bu değişimi sağlamada kullanılacak yöntem ve araçların etkinliklerini iyi bilmek gerekmektedir.

Schramm (1954) Kitle haberleşme araçları (televizyon, gazete, radyo, magazinler v.b) ile toplumda etkili bir değişimin sağlanabileceğini belirtmektedir. Ancak bu etkin değişimin sağlanmasında ve değişimin istenen yönde gerçekleşebilmesinde uygun araçların seçimi ve araçların yanısıra diğer şartların da yerine getirilmesi gereğinin önemini vurgulamaktadır.

Katz (1960) ise bu değişimi sağlamada ve yeniliklerin benimsenmesinde kitle haberleşme araçları ile kişilerarası haberleşme kanallarının birlikte kullanılması gereğini vurgulamaktadır. Katz, yeniliklerin benimsenmesinde kitle haberleşme kanalları ile kişilerarası haberleşme kanallarının birbirlerini tamamlayıcı özellik gösterdiklerine dikkat çekmektedir (Aziz 1982).

(1) Tarımsal yayım: Yararlı bilgi ve teknikleri üreticilere ileten ve bunları kendi hayatlarında etkili biçimde kullanabilmeleri için gerekli olan bilgi beceri ve tutumları kazanmalarına yardımcı olan okul dışı bir eğitim hizmetidir (Rogers 1969).

Klapper (1963) kitle haberleşme araçlarının tek başlarına yenilikleri benimseme sürecinde (1) etkin olmadığını, ancak kişilerarası haberleşme kanalları ile birlikte kullanıldığında, yeniliklerin benimsenmesinde etkin olabileceğini belirtmektedir. Zira köklü değer yargılarının etkisi altındaki kırsal kesim insanının bir televizyon veya radyo programıyla davranışını değiştirmesi beklenemez. Çünkü bu değer yargıları televizyon ve radyo mesajlarına maruz kalınmadan önce ve mesajın alınması sırasında da mevcuttur. İşte bu değer yargıları bireyin yeniliğe karşı tutumunu belirlemektedir.

Rogers (1962) yenilikleri benimseme sürecinde kitle haberleşme araçlarının etkinliğine ilişkin çalışmalarında, televizyonun, yeniliklerin bireylere duyurulmasında kullanılabileceğini vurgulamaktadır. Araştırmacıya göre gazete köy toplumunda yaygın olarak yer almamaktadır. Radyo ve televizyonun "haberdar olma" aşamasındaki etkinliğinin daha ileriki aşamalarda azalması sözkonusudur (2). Kitle haberleşme araçlarının yeniliklerin duyurulması aşamasında başarılı ve tam anlamıyla kullanılabilmesi de yönelinilen kitleye ait özelliklerin bilinmesine bağlı olarak mesajların düzenlenmesi ile yakından ilgilidir.

(1) Yenilikleri benimseme süreci: Bireyin (ya da diğer karar verme biriminin) yeniliğe ait ilk bilgiyi sağlamasından, yenilik doğrultusunda tutum oluşturmaya, kabul ya da red kararı vermesine, yeni fikri (yeniliği) uygulamasına ve bu kararı onaylamasına kadar geçen süreçtir (Roger 1983).

(2) Rogers benimseme sürecini 5 aşamada incelemektedir. Beş aşamalı benimseme sürecine diğer araştırmacılar tarafından pek çok eleştiri yöneltildiği halde, benimseme sürecinin ilk aşaması olan "haberdar olma" ile son aşaması olan "benimseme" aşamaları bütün araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. (Ayrıntılı Bilgi için Bkz. Rogers. 1983).

Pool (1963) kitle haberleşme araçlarının yeni-liklerin benimsenmesinde etkinliğini artırmak amacıyla kitle haberleşme kanallarından gelen yenilikler yönünde-ki mesajlara destek olacak şekilde, kişilerarası haberleşme kanallarına başvurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu ise kitle haberleşme örgütleri ile işbirliği içerisinde çalışan, etkin tarımsal yayım hizmeti ile mümkün olabilecektir (Aziz 1982).

Lionberger ve Chang (1968) konuyu yayım eleman-ları ve yayım hizmetinin etkin hale getirilmesi açısından ele almaktadırlar. Araştırmacılara göre tarımsal yayım ele-manları daha çok karmaşık uygulamalara ilişkin mesajların iletilmesinde etkin olmaktadır. Bu karmaşık mesajların kitle haberleşme araçları ile sunulması durumunda ise kit-le haberleşme araçlarının etkinliği azalmaktadır. Çünkü kitle haberleşme araçları tek başlarına yeni tarım teknik-lerinin benimsenmesinde etkin olamamaktadırlar.

Stevens (1976) da yeni tarım tekniklerine iliş-kin mesajların sunulduğu televizyon programlarının hazır-lanması açısından konuya yaklaşmaktadır.

Televizyon programları ile sunulan bir yenilik mesajının etkili olabilmesi için, bireyin yenilik mesajı-nı anlayabilmesi gereği üzerinde durulmaktadır. Araştırmacı, bunun sağlanmasında, bireyin önceden yeniliğe ilişkin mesajlara hazırlanması gerektiğini savunmaktadır.

Swanson (1984) a göre ise tarımsal yayım açısın-dan televizyon, yeni tekniklerin duyurulması işlevinin ya-nısına, tarımsal yayım çalışmaları sırasında yayım ele-manına yardımcı unsur olarak da yer alabilir. Swanson, yayım programları ve televizyonda yayınlanan tarımsal

programların içerikleri arasında bir bağlantı kurularak (yine kişilerarası haberleşme kanalları ile desteklenerek) televizyonun etkinliğinin artırılabilceğini belirtmektedir. Swanson'un sözkonusu görüşleri aralarında Beal ve Rogers (1960), Mason (1962), Rogers ve Beal (1958), Sandhu (1967), Savale (1966), Singh ve Jha (1965), Wilkening (1952) (1956)'in de bulunduğu pek çok araştırmacı tarafından desteklenmektedir (Lingamneni 1981).

Kitle haberleşme ve kişilerarası haberleşme kanallarının birlikte kullanılmasının, yeni fikirleri çiftçilere ulaştırma ve bu yenilikleri kullanmaya onları ikna etmede etkili olduğu Kanada, Hindistan, Nijerya, Gana, Malavi, Costa-Rica ve Brezilya gibi ülkelerde yapılan çalışmalarda da ortaya konulmuştur (1). (Adams 1984).

Crouch ve Chamala (1981) televizyon programlarında sunulan yenilik mesajlarının başarılı şekilde üreticiler tarafından algılanabilmesinde önemli bir hususun da, (kişilerarası kanallar ile desteklemenin yanısıra) yeniliğin uygulanabilmesi için gerekli teknik girdilerin temini olduğunu vurgulayarak, yeniliklerin materyal boyutuna ağırlık vermektedir.

(1) Sözkonusu çalışmalarda önceleri radyo kullanılırken daha sonraları radyonun yanısıra televizyon da kullanılmıştır. Bu çalışmalarda önce dinleyici-izleyici grupları oluşturulmuştur. Yayın elemanı yayın öncesi grubu toplayarak yayın hakkında ön bilgi vermektedir. Daha sonra yayın izlenmektedir. Yayından sonra bireylerin soruları ve yayım elemanının katkıları ile konu geliştirilmektedir. Yayından sonra yayım elemanı demonstrasyonlar düzenleyerek konuyu uygulamalı olarak tekrar izah edebilmektedir. Yayın öncesi, aylık bültenler yardımıyla o ay işlenecek konulara ilişkin ön bilgi ve yazılı materyal dağıtılmaktadır. Yayım elemanı düzenli aralıklarla yayınları izleyen üreticilerin tepki ve sorunlarını rapor halinde düzenleyerek yayın kuruluşuna göndermekte ve bu raporlar yeni programların hazırlanmasında yönlendirici olmaktadır (Adams 1984).

Yeniliklerin benimsenmesi sürecini, yönelinilen bireylerin özellikleri açısından inceleyen ve değerlendiren çalışmalar aşağıda kısaca sunulmuştur.

Rogers (1969), Ohio bölgesinde yeniliklerin benimsenmesiyle ilgili araştırmasında yenilikçi üreticilerin, diğer üreticilere göre benimseme sürecini daha kısa zamanda geçtiklerini vurgulamaktadır. Yenilikçilerin en belirgin özelliklerini ise, sosyo-ekonomik seviyelerinin yüksek olması, daha fazla eğitim görmeleri, daha geniş araziye sahip olmaları, tarımsal gelirlerinin daha yüksek olması ve yayım elemanları ile daha sık ilişki kurma olarak belirtmektedir.

Van den Ban (1981) geleneksel toplumlarda yerel önderlerin, yeniliklerin yayılmasında etkili olabildiğini, diğer üreticilerin yerel önderlere bağlılığının bir göstergesi olarak, bir çok konuda onların kararlarını benimsediklerini belirtmiştir. Araştırmada yazar ayrıca, yerel önderlik ile diğer üreticilerin davranışları üzerinde etkiye sahip olma, tarımsal yenilikleri benimseme ve yayım elemanı ile ilişki kurma arasında olumlu bir bağlantı bulunduğunu belirtmektedir.

Yeniliklerin yayılmasında ve benimsenmesinde alıcıların durumunu inceleyen Yoothong (1982) Tayland'da yaptığı araştırmasında, televizyonun, yeniliklerin duyurulması aşamasında daha etkin olduğunu vurgulamaktadır. Televizyondan gelen yenilik mesajlarının benimsenmesinde ilk aşama olarak televizyon izleme sıklığını ele alan Yoothong, televizyon izleme sıklığı ile tarımsal gelir, işletme büyüklüğü, yaş, eğitim, çiftçi birliğine üyelik, hükümet kuruluşları ile işbirliği arasında ilişki bulunduğunu saptamıştır.

Yine aynı yönde Saleem (1984) Irak'da yaptığı araştırmada üreticilerin televizyondaki tarımsal programlardan yararlanma ile; eğitim seviyesi, işletme büyüklüğü, gelir, sosyal statü ve televizyon alıcısının tipi arasındaki ilişkinin önemli, fakat ailedeki birey sayısı ve yaşları arasındaki ilişkinin önemsiz olduğunu belirtmektedir.

Manu (1980) ise yine Irak'da yaptığı araştırmasında kitle haberleşme araçlarından yararlanma ve tarımsal yayım çalışmalarına katılma arasında önemli bir ilişki bulunduğunu vurgulamaktadır.

2.2. Konuya İlişkin Ülke İçindeki Çalışmalar

Ülkemizde yurt dışındakilere nazaran tarımsal yayım çalışmaları oldukça geç başlamıştır. Yapılan araştırmaların önemli bir bölümü ise Ziraat Fakültelerince gerçekleştirilmiştir.

Yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğu belirli bir tarımsal yeniliği ele alarak bu yeniliğin, yayılması ve benimsenmesinde haberleşme kanallarının etkilerini incelemektedir. Sayıları daha az olmakla birlikte bir kısım araştırmacılar da tek tek haberleşme kanallarını ele alarak bireylere yapmış oldukları etkileri incelemektedir.

Mevcut araştırmalarda rastlanan bir diğer özellik de doğrudan tarımsal yayım ile ilgili olmanakla birlikte yeni tarım tekniklerinin yayılması ve benimsenmesi üzerine değerlendirmelerin bulunmasıdır.

Bu bölümde konuyla ilgili ülkemizde yapılan sözkonusu özelliklere sahip bazı çalışmalar tarih sırasına göre sunulmuştur.

Akdaş (1973)'ın pamuk tarımında kimyasal gübre kullanımının yayılmasında yararlanılan en önemli bilgi kaynaklarından yararlanma oranlarına ilişkin araştırmasında, diğer çiftçiler % 93,20 oranıyla başta gelmektedir. Daha sonra % 74,27 ile radyo yayınları, yayım servisleri % 63,59, kooperatifler % 22,82, bölge zirai mücadele örgütü % 14,56, firma ve tüccarlar % 14,08, kişisel tecrübe ve diğerleri ise % 13,11 oranlarıyla yer almaktadırlar. Akdaş'ın araştırmasında arazi genişliği, pamuk üretimi tecrübesi, pamukta mücadeleye başlama dönemi, traktörden yararlanma durumu, arazi tasarruf biçimi, birim başına alınan verim, yaş, okur-yazarlık, aile içinde okur-yazarlık, kooperatife ortak olma ve şehir merkezine gidiş sıklığı ele alınan yeniliğin benimsenmesinde etkili olan etmenler olarak belirlenmiştir.

Tarımsal yayım konusuna belirli bir tarımsal yeniliğin benimsenmesi açısından yaklaşan Taluğ (1975), Ankara ili Polatlı ilçesi buğday üreticileri arasında kimyasal ilaçlarla yabancı ot mücadelesinin yayılmasında yararlanılan bilgi kaynaklarını, benimseme sürecinin haberdar olma" ve "karar verme" safhalarında ayrı ayrı ele almaktadır. Haberdar olma safhasında en etkili bilgi kaynağı olarak % 46,2 ile köy içinden çiftçiler, % 32 ile yayım servisleri, % 10,9 ile diğer tarımsal örgütler, % 7,7 ile köy dışından çiftçiler, % 1,6 ile ticari kaynaklar ve % 0,8 ile TRT kurumu izlemektedir. Araştırmada yeniliğin niteliğine ve bilgi kaynaklarının bölge için özellikleri

nedeniyle, kitle haberleşme araçlarının yenilikten haberdar olma aşamasında fazla etkin olmadığına değinilmektedir.

Aktaş (1976)'ın Aşağı Seyhan Sulama Projesindeki Çiftçi Eğitim Servisinin (ÇES) tarımsal yayım çalışmalarının değerlendirilmesi konusundaki araştırmasında proje bölgesinin sosyo-ekonomik yapısı ile pamuk üreticilerinin bazı özellikleri üzerinde durulmuştur. Bunun yanında ÇES'nin önerdiği dört tarımsal yeniliğin benimsenme durumu incelenmiş ve ÇES; örgütsel yapısı, yayım elemanları ve uyguladığı yayım yöntemleriyle ele alınmıştır. Araştırmanın önemli bulguları olarak; ÇES'nin örgütsel yapısının etkin bir yayım çalışmasına olanak vermediği, yayım çalışmalarının mevcut durumun analizine dayanan sistemli bir planlamadan yoksun olduğu, yayım elemanlarının tarımsal yayım yöntemleri konusundaki eğitimlerinin yetersizliği ve tarımsal önerilerin sunumunda ekonomik bilgilerin teknik özellikler kadar ele alınmamasının sakıncalar yarattığı belirtilebilir.

Tatlıldil (1978), Konya'nın Ereğli ilçesinde 248 denekle yaptığı çalışmasında, kooperatiflerin yayılması ve benimsenmesinin karar verme aşamasında yararlanılan bilgi kaynaklarının önem sırasıyla % 41 ile kooperatifin kurucu üyeleri, % 30,8 ile yayım servisleri, % 10,5 ile öğretmen, % 4,9 ile radyo ve gazete ve % 2,1 ile muhtar olduğu saptanmıştır.

Araştırmacıya göre kooperatifleri benimseme davranışı ile sosyo-ekonomik karakterlerden yıllık tarımsal gelir, eğitim düzeyi ve ailede eğitim görenlerin bulunması arasında olumlu bağıntı olduğu halde, işletme genişliği ve yaş ile herhangi bir bağıntı bulunmamaktadır.

Haberleşme davranışlarından ise Konya'ya ve Ereğli'ye gidiş, radyo dinleme, gazete okuma ve yayım elemanlarıyla Ereğli'de görüşme sıklıkları ile olumlu bağıntı olduğu, sinemaya gitme ve yayım elemanlarıyla köyde görüşme sıklığı arasında herhangi bir bağıntının bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca kredi alma ile köy kalkınma kooperatifini benimseme davranışı arasında da istatistiki anlamda herhangi bir bağıntı bulunamamıştır.

Erkuş (1979) araştırmasında üreticilerin mevcut üretim kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirebilecek bir plana göre çalışmalarının kendilerine gelir artışı sağlayabileceğini, ele alınan işletmeler için yapılan planların uygulama sonuçlarının üreticiye gösterilerek ikna edilmesi gereğini vurgulayarak, tarımsal yayım çalışmalarını açısından dikkatleri üreticilere yeni tarım tekniklerinin benimsetilmesinde "göstererek öğretmenin" önemine çekmektedir.

Yurttaş (1979) tarafından yapılan araştırmada Erzurum ilinin bir köyü ele alınmış ve önce bu köyün coğrafi, sosyal, kültürel, ekonomik ve tarımsal durumu, tarımsal yayım açısından incelenerek önemli sorunlar ve çözüm yolları ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın diğer bölümleri ise Erzurum ili TOKB il teşkilatının uyguladığı bir tarımsal yayım projesinin (Doğu Anadolu Sığır Yetiştiriciliğini Geliştirme Projesi) bu köydeki uygulaması ve etkilerinin tarımsal yayım sürecindeki aşamalara dayalı olarak değerlendirilmesine ayrılmıştır. Yapılan değerlendirmede, ele alınan tarımsal yayım projesinin

üreticilere birçok yararlar sağlamasına karşılık, proje amaçlarının gerçekleştirilmesinde yüksek düzeyde bir etkinlik sağlanamadığı saptanmıştır.

Doğanca (1980) Manisa ili Turgutlu ilçesine bağlı iki köyde kooperatifleşme olayını ve kooperatiflere katılımı etkileyen faktörler üzerine araştırmada bulunmuştur. Araştırmada kooperatiflere katılma ile birlikte yeni tarım tekniklerinin üreticiler arasında yayılması ve benimsenmesi konularını da ele alan Doğanca'ya göre, yeni tarım tekniklerinin uygulamaya aktarılması ve çiftçiler tarafından uygulanması bir süreç içinde olmaktadır. Bu sürecin zaman olarak uzunluğu, kısalığı, tarım tekniğine ait özelliklere, çevre koşullarına, çiftçinin sosyo-ekonomik özelliklerine ve tarım tekniğini kırsal alana iletmeğe çalışan organizasyonların faaliyetlerine bağlıdır.

Kooperatiflere katılım açısından ise; Doğanca araştırmada, üreticilerin aktif olarak kooperatif faaliyetlerine katılımlarının, katılanlara kolaylık sağlanmasının (ucuz girdi temini, kredi verme gibi) yanısıra teşvik edici eğitim ve yayım faaliyetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesine bağlı olduğuna değinmektedir.

Taluğ (1982) Mersin'de 116 denekle yaptığı çalışmasında Meyseb tarımsal yayım çalışmalarına yüksek düzeyde bir katılım olduğunu ve önerilen tarım tekniklerinin tümünün değişik oranlarda da olsa benimsendiğini ortaya koymaktadır. Araştırmacı ayrıca yayım çalışmalarına katılım düzeyi daha yüksek olan üreticilerin, tarımsal yenilikleri daha fazla benimsediklerini belirtmektedir.

Ankaranın 3 köyünde kitle haberleşmesinin toplumsallaşmaya etkisini inceleyen Aziz (1982) tarımsal yeniliklerin benimsenmesi sürecinde kişilerarası haberleşme kanallarınının (teknisyen, uzman) daha çok kırsal alana yeniliklerin duyurulmasında etkin olduğunu belirtmektedir. Radyo ve televizyonun kitle haberleşme araçları olarak yeniliklerin kırsal kesime girmesinde-yeniliklerin niteliğine bağlı olarak-etkinliği ikinci sırada yer almaktadır. Yeniliklerin bu nitelikleri ise, yeniliğin çok yeni olup olmaması (özellikle televizyonun etkinliği yönünden önemli) ve yeniliklerin üreticilere sunulmuş biçimidir.

Aziz, sözkonusu araştırmada radyonun daha çok gündüzleri dinlendiğini belirtmektedir. Televizyon ise daha çok akşam saatlerinde izlenmektedir. Radyo daha çok haber amacı ile dinlenirken, televizyonda haber, eğitim-kültür yayınları dışındaki yayınlara daha çok ilgi bulunmaktadır. Köy yayınlarını izleyenlerin oranı ise % 11'dir. Aziz, televizyondaki tarımsal programlarla ilgili olarak şu önerileri getirmektedir: "Eğer belirli yenilikler projeli yayınlar ile kırsal alana tanıtılırsa, radyo ve televizyon haberleşme kanalları olarak "haberdar olma" aşamasında tam olarak etkili olabileceklerdir." Yine araştırmacıya göre kırsal alana bir yeniliğin tanıtılmasından önce, yenilikle ilgili hazırlayıcı ön bilgi verilmesi gerekmektedir. Araştırmacıya göre bu konuda uzun yıllardan beri Hindistan'da deneme ve uygulamaları yapılan radyo ve televizyon izleme merkezleri yolu ile, yeniliklerin kırsal kesimde yayılması çalışmalarını iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Tatlıdil (1984), Çorum-Sungurlu ilçesinde 109 denekle yaptığı çalışmada önder çiftçilerin görevlerini benimseme ve başarılarında etkili olan etmenleri inceleyerek önder çiftçi yaklaşımının işleyişi ve sorunlarını saptamıştır.

Araştırmacı, önder çiftçi olma ile yaş, eğitim düzeyi, mülkiyet durumu, işletme büyüklüğü, arazi egenim biçimi, işletmedeki parsel sayısı, traktör varlığı, kiralık işgücü kullanımı, gazete alma, televizyondan yararlanma ve Sungurlu'ya gidiş sıklığı arasında istatistiksel anlamda bağıntı olduğu halde gelir düzeyi, tarım dışı gelir, köy yönetiminde görev alma, ailenin köy yönetiminde görev alması, işletmede kayıt tutma, gazete okuma sıklığı, radyo dinleme sıklığı ve Çoruma gidiş sıklığı arasında herhangi bir bağıntının bulunmadığını ortaya koymuştur.

3. MATERYAL VE METOD

3.1. Veri Toplama

Bu araştırma Ankara İli Çubuk ilçesine bağlı köylerde yürütülmüştür.

Araştırmada en az 10 yıldır televizyon yayınlarını izleme olanağına sahip köyler ele alınmıştır. Televizyona sahip olma ve televizyon yayınlarını izleme alışkanlığının oluşması için 10 yıllık süre yeterli kabul edilmiştir. Bu nedenle Çubuk ilçesine bağlı köylerden 1977 ve daha sonraki yıllarda elektrik enerjisine kavuşanlar araştırmada kapsam dışı bırakılmıştır.

İlçeye bağlı 103 köyden (Bucak merkezleri dahil) 1977 ve daha sonra elektrik enerjisine kavuşan 64 köy çıkarıldıktan sonra kalan 39 köyden, tarımsal faaliyetin ağırlıklı olarak yer aldığı, ilçedeki tarımsal faaliyeti temsil edebilecek olanak ve şartlara sahip, sonradan gelecek bölgeye yerleşmiş olmayan 7 köy, araştırma alanı olarak tesbit edilmiştir. Araştırma alanı olarak tesbit edilen köyler; Deliören, Kargın, Ömercik (Ömerli), Sirke-
li, Sönlü, Taşpınar ve Yuva'dır.

Örnek hacminin belirlenmesinde TOKB Çubuk İlçe Tarım Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak belirlenen köylerin muhtarlıklarından köylere ait mülk arazi sahipleri ve mülk arazilerinin genişliğini gösteren listeler temin edilmiştir. Bu listeler yardımıyla köylere göre mülk arazi genişlikleri grupları itibariyle elde edilen dağılımdan;

$$n = \frac{N \cdot S^2}{(N-1) \cdot (D^2 + S^2)} \quad \text{formülü ile örnek hacminin}$$

hesaplanması yoluna gidilmiştir. Örnek hacminin belirlen-

mesinde % 95 güven sınırları içerisinde çalışılmış ve örneğe giren denek sayısı (n) 84 olarak bulunmuştur.

Köylerin anakitledeki dağılımlarından yararlanarak $n_h = \left(\frac{N_h}{N} \right) \cdot n$ formülü yardımıyla Yuva köyünden 10, Sirkeli köyünden 12, Taşpınar köyünden 15, Deliören köyünden 17, Ömercik köyünden 7, Sünlü köyünden 12 ve Kargın köyünden 11 olmak üzere anket uygulanacak toplam denek sayısı 84 olarak belirlenmiştir.

Burada kullanılan formülde n_h , köyden örneğe gelen denek sayısını; N_h , köydeki toplam mülk sahibi birey sayısını; N , tüm köylerdeki mülk sahibi birey sayısını; n , toplam örnek sayısını (84) göstermektedir.

3.2. Üretici Anketleri

Araştırma için hazırlanan üretici anketi toplam 66 soru ve 6 ana bölümden oluşmuştur. Birinci ve altıncı bölümde üreticilerin sosyo ekonomik niteliklerini saptamaya yönelik sorulara yer verilmiştir. Sosyo ekonomik niteliklerden gelir seviyesine ilişkin sorular anket uygulama tekniği açısından güvenilir yanıtlar alabilmek amacıyla altıncı bölümde yer almıştır.

İkinci bölümde üreticilerin haberleşme davranışlarını belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Üçüncü bölümde yayım elemanları ile yakın ve uzak çevre ile ilişkiler konularını ele alan sorular yer almıştır. Dördüncü bölüm televizyona sahip olma ve televizyon izleme sıklıklarını belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Televizyon izleme bölümünde tarımsal programlar ve izlenme sıklığı gibi konular ağırlık taşımaktadır. Beşinci bölümde televizyondaki tarımsal programların üretici üzerindeki etkileri

saptanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde televizyondaki tarımsal programların öğretici niteliği, öğrenilenlerin uygulamaya ne derece aktarıldığı ve uygulama alanına geçmede etkili faktörleri saptamaya yönelik sorular yer almaktadır.

3.3. Veri Toplama Uygulaması

Araştırmanın temel veri tabanını oluşturan anketin doldurulması işlemi 1987 yılı Ocak ayında gerçekleştirilmiştir. Araştırma bölgesinde 1986 yılı Kasım ayında önce bir ön deneme (pre-test) yapılarak soruların istenilen verileri sağlamadaki yeterlilikleri ve anket uygulanacak üreticilerce anlaşılabilirlikleri denenmiştir. Bu denemede elde edilen sonuçlara göre gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Böylece son şekli verilen üretici anketleri köy odası, muhtarın evi, okul gibi genel yerlerde doldurulmuştur.

Anketlerin ortalama doldurulma süresi 20-25 dakika arasında değişmiştir.

3.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Anket sonucunda elde edilen verilerin dökümünde toplam 84 denegin 5 tanesinin çeşitli nedenlerle televizyon izlemedikleri görülmüştür. Televizyon izlemeye dayalı konularda hesaplamalar ve değerlendirmeler 79 denek sayısı üzerinden yapılmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde mutlak ve nisbi dağılımlar kullanılmıştır.

Ayrıca analiz ve yorumların yapılmasında mutlak ve nisbi dağılımlar ile yetinilmemiş "khi-kare" ve "t"

testleri uygulanmıştır. Böylece televizyondaki tarımsal programlardan herhangi bir tarım tekniği (ekim, dikim, gübreleme, hayvan bakımı, sulama v.b) öğrenenler ile öğrenmeyenler arasındaki farklılıklardan yola çıkarak televizyondaki tarımsal programlardan herhangi bir tarım tekniği öğrenenlerin ortak nitelikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Televizyondaki tarımsal programlardan herhangi bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenler genel olarak sosyo-ekonomik özellikler, haberleşme davranışları, yayım elemanları, yakın ve uzak çevre ile ilişkiler ana başlıkları altında incelenmiştir. Her iki grubun benzer ve farklı yönleri belirlenmiş ve istatistikî yöntemlerden yararlanarak araştırma sonuçları test edilmiştir.

Araştırmada daha sonra televizyon izleme ve televizyondaki tarımsal programlardan öğrenilen tarım tekniklerinin uygulama alanına aktarılmasındaki faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın televizyondaki tarımsal programlardan herhangi bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenlere ait verilerinin değerlendirilmesinde aşağıdaki formüller kullanılmıştır.

$$\text{"khi-kare"} \quad X^2 = \sum \frac{(f-f')^2}{f'}$$

f : Gözlenen frekans.

f' : Beklenen frekans.

$$t = \frac{D}{S}$$

$$t = \frac{\bar{A} - \bar{B}}{\sqrt{\left(\frac{\sum d_A^2}{(n_A-1)(n_B-1)} + \frac{\sum d_B^2}{(n_A-1)(n_B-1)} \right) \cdot \frac{n_A + n_B}{n_A \cdot n_B}}}$$

\bar{A} ; \bar{B} : Bir özelliğe göre farklılık gösteren gruplara ait ortalama birey sayısı.

n_A ; n_B : Bir özelliğe göre farklılık gösteren gruplara ait birey sayısı (1).

Khi-kare ve t testlerinden elde edilen değerlerin tablo kontrolleri % 95 güvenilirlilik seviyesinde yapılmıştır.

(1) Bkz. Düzgüneş O., Kesici T., Gürbüz F., 1983.
İstatistik Metodları-I, A.Ü.Ziraat Fakültesi
Yayınları: 861, Ders Kitabı: 229, Ankara: 116-147.

4. ÇUBUK İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

İlçe, İç Anadolu Bölgesinin Yukarı Sakarya bölümündedir. Ankara iline bağlı olan Çubuk ilçesi bu il'e 39 km uzaklıktadır. Toprakları doğuda Kalecik, batıda Kızılcahamam, kuzeyde Çankırı ilinin Orta ve Şabanözü ilçeleri, güneyde Elmadağ ve Yenimahalle ile çevrilidir.

Çubuk, ovalık ve dağlık olmak üzere iki farklı coğrafi ve morfolojik karaktere sahiptir. Yüzölçümü 1502 km² dir. Merkez bucağından başka Akyurt ve Sirkeli adında iki bucağı daha vardır. İlçenin 103 köyü bulunmaktadır (TOKB Çubuk İlçe Müdürlüğü kayıtları).

İlçeye bağlı bulunan 103 köyün % 92'si (95 köy) toplu köy, % 8'i (8 köy) dağınık köy niteliğindedir. Kuruluş yerleri itibari ile köylerin % 35'i yayla, % 21'i orman kenarı, % 13'ü ana yol kenarı, % 10'u orman içi, % 3'ü göl-nehir kenarında, % 18'i diğer yerlerde kurulmuştur (Özçelik 1982).

İlçenin denizden yüksekliği 1034 m'dir. İdris dağı ile Karyağdı dağı arasında yer alan Çubuk ovası, ilçenin büyük bir kısmını kaplar. İlçe merkezi; Ankara ile Aydos dağı arasındaki Çubuk ovasının kuzey kenarındaki Ankara iline doğru uzanan geniş düzlük üzerine kurulmuştur. Çubuk ovası, güneyde Karagöl çevresinden Çubuk ilçesine kadar 20 km, doğusunda Ravlı'dan batıda Güldarbıya kadar 15 km eninde ve yaklaşık 300.000 da.genişliğinde bir alanı kaplamaktadır. Çubuk çayı bu ovanın ortasında kuzey-güney yönünde akar (Özçelik 1982).

İlçenin ova bölgesindeki topraklar, genellikle derin, zengin alüvyal, süzek, geçirgen, yer yer killi

ağır ve geçirgen olup kenarları kumludur. Ovadaki topraklar kahverengi topraklar grubuna dahildir, arazinin eğimi % 3-8 oranında değişmektedir. Dağlık kısımlarda ise derinliği az, sűzek, tınlı-kumlu, yer yer killi topraklar bulunmaktadır.

ubuk ilçesi, genel olarak yazları kurak ve sıcak, kışları soğuk ve yağışlı olan İç Anadolu karasal ikliminin etkisi altındadır. Arazi açıklık olduğundan, sıcaklık şehir içine oranla daima 2-4 °C daha dűřük olmaktadır.

ubuk ilçesinde aylık ortalama sıcaklık 11,48 °C dir. En sıcak aylar Temmuz ve Ađustos olup ortalama 22,36 °C dir. En yűksek sıcaklığa ise yine bu iki ayda rastlanmaktadır ve sıcaklık ortalaması 34,52 °C dir. En dűřük sıcaklık Ocak-şubat aylarında izlenir, sıcaklık ortalaması - 18,12 °C dir. ubuk ilçesine yılda ortalama 462,86 mm yağış dűřmektedir. Yağışlar daha çok Ocak, şubat, Mart ve Nisan aylarında olmaktadır (Topraksu, 1980).

İlçede ilk donlar genellikle Ekim ayında son donlar ise Nisan ayında gűrűlmektedir.

Bu belirtilen iklim faktűrleri, ilçenin bűyűk bir kısmında hububat ve baklagil tarımına, step űzelliđi taşıyan mer'alarda koyun ve tiftik keçisi yetiřtirmeye imkan vermektedir. Sulama imkanı olan yerlerde sebze ve meyve yetiřtiriciliđi ile endűstri bitkileri űretimi yapılabilir. űzellikle yađıřta gűrűlen istikrarsızlık verim űzerine etki yaparak verim miktarında yıldan yıla dalgalanmalara yol açmaktadır (űzbek 1977).

4.1. İlçenin Nűfus Durumu

ubuk ilçesinin 1960-1985 yılları arasında nűfus sayımlarına gűre nűfus durumu Tablo 4.1'de sunulmuřtur.

Tablo: 4.1. Çubuk İlçesi Nüfus Durumu

Yıllar	İlçenin Toplam Nüfusu	İlçe Merkezi Nüfusu	Toplam İlçe Nüfusuna Oranı (%)	Köyler Nüfusu	Toplam İlçe Nüfusuna Oranı (%)
1960	44.759	5.949	13,3	38.810	86,7
1965	47.601	8.857	18,6	38.744	81,4
1970	49.593	10.857	21,9	38.682	78,1
1975	53.114	13.793	26,0	39.321	74,0
1980	54.616	16.510	30,0	38.106	70,0
1985	58.819	19.535	33,0	39.284	66,0

Kaynak: Özçelik 1983, s.16

ve 1985 Telgrafla Alınan Geçici Sonuçlar. s.5.

Tablodan izlenebileceği gibi 1960-1985 yılları arasındaki ilçenin toplam nüfusundaki artış hızı % 6-7 civarındadır. Buna karşılık yine aynı dönemde toplam ilçe nüfusu içerisinde köyde yaşayanların oranı sürekli bir azalış göstermektedir. 1960 yılında köy nüfusunun toplam ilçe nüfusuna oranı % 86,7 iken aynı oran 1985 yılında % 66'a düşmüştür.

4.2. Tarımsal Yapı ve Üretim

Çubuk ilçesinde toplam arazi 149.798,4 ha. dır. Bu arazi genişliğinin yaklaşık 131.170 ha'ı kültüre elverişli arazi, 18.631 ha'ı kültür dışı araziden oluşmaktadır. (Köy Envanter Etüdü 1981) Kültüre elverişli arazi varlığının nitelikleri itibari ile dağılımı Tablo 4.2. de verilmiştir.

Tablo 4.2. Çubuk İlçesinde Kültüre Elverişli Arazinin Niteliklerine Göre Dağılımı

Arazinin Niteliği	Arazinin Genişliği	
	(ha)	(%)
Çayır	1.096	0,8
Mer'a	37.243	28,4
Orman	17.259	13,2
Fundalık	7.150	5,5
Nadaslı kuru tarım	53.716	41,0
Nadassız kuru tarım	9.613	7,3
Sulu tarla	695	0,5
Bahçe	2.114	1,6
Bağ	758	0,6
Kavaklık	567	0,4
Diğer	959	0,7
TOPLAM	131.170	100,0

Kaynak: Köy Envanter Etüdü 1981.

Tablo 4.2. de görüldüğü gibi ilçede kültüre elverişli arazinin % 41,0'i nadaslı kuru tarım, % 28,4'ü mer'a, % 13,2'i orman alanlarından oluşmaktadır. Nadassız kuru tarım alanlarının kültüre elverişli arazi içerisindeki oranı % 7,3 olurken, sulu tarla alanları için aynı oran % 0,5 dir.

Çubuk ilçesinde mülk arazi genişlikleri ve çiftçi ailelerine göre dağılımları Tablo 4.3. de sunulmuştur.

Tablo 4.3. Çubuk İlçesinde Mülk Arazi Genişlikleri ve Çiftçi Ailelerine Göre Dağılımı

Mülk Arazi Genişliği (da)	Çiftçi Ailesi	
	Sayı	%
0 - 25	2.330	32,2
26 - 50	1.854	25,6
51 - 100	1.774	24,5
101 - 200	927	12,8
201 - 500	334	4,6
501 -1000	12	0,3
1001 - +	-	-
TOPLAM	7.231	100,0

Kaynak: Köy Envanter Etüdü 1981.

Tablo 4.3 de sunulan verilerden de izlenebileceği gibi ilçede toplam topraklı çiftçi ailelerinin % 82,3'ü 100 da ve daha az araziye sahip bulunmaktadır. 100 da'dan büyük arazisi bulunan topraklı çiftçi ailelerinin toplam içerisindeki oranları ise % 17,7'dir. Topraklı çiftçi ailelerindeki bu dağılıma karşılık 1981 yılında ilçede 996 topraksız aile bulunmaktadır. Topraklı ve topraksız çiftçi aileleri birlikte ele alındığında, çiftçi aileleri içerisinde topraksız çiftçi ailelerinin oranı % 12 dir.

İlçedeki büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığına ilişkin veriler Tablo 4.4'de sunulmuştur.

Tablo 4.4. Çubuk İlçesinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Varlığı (1986)

Cinsi	Miktar (Baş)
Sığır	38.610
Yerli	(19.872)
Melez	(11.245)
Kültür ırkı	(7.493)
Manda	3.500
Koyun	85.530
Tiftik Keçi	26.350
Kıl keçi	500
Merkep	2.600
At	265
Katır	80

Kaynak: TOKB Çubuk İlçe Tarım Müdürlüğü Kayıtları

Tablo 4.4. de sunulan verilere göre 38.610 baş olan sığır varlığının % 19,4'ünü kültür ırkı sığırlar oluşturmaktadır. Melez sığır oranı ise % 29,1 dir. Yüksek et ve süt verim seviyesine sahip melez ve kültür ırkı sığırların toplam sığır sayısı içerisindeki oranı ise % 48,5 dir. Geriye kalan % 51,5 ise düşük et ve süt verimlerine sahip yerli ırklardan oluşmaktadır.

İlçede yumurta tavukçuluğu ve broiler yetiştiriciliği yapan işletmeler son yıllarda oldukça artış göstermektedir.

Tablo 4.5. de ilçedeki alet makina varlığına ilişkin değerler sunulmuştur.

Tablo 4.5. Çubuk İlçesinde Alet Makina Varlığı (1986)

Alet ve Makinanın		Alet ve Makinanın	
Cinsi	Miktar (Aдет)	Cinsi	Miktar (Aдет)
Traktör	1.430	Döven	1.100
Karasaban	1.200	Sırt Pülverizatörü	450
Kulaklı Traktör Pulluğu	1.400	Tarla Pülverizatörü	733
Kültivatör	650	Yağmurlama	80
Hayvan Pulluğu	1.700	Römork	1.410
Mibzer	100	Biçerdöğeri	2
Orak Makinası	385	Selektör	7
Gübre Dağıtıcı	45	Kuluçka Makinası	2
Harman Makinası	400	Ot tırmağı	930

Kaynak: TOKB Çubuk İlçe Tarım Müdürlüğü

Tablo 4.5. de sunulan traktör sayısı, ilçede toplam işlenebilir alan gözönüne alındığında (1) yaklaşık olarak 478,5 dekara bir traktör, 6842 dekara bir mibzer, 488,7 dekara bir kulaklı traktör pulluğu ve 1.052,6 dekara bir kültivatör düşmektedir. Bu değerlerin yanısıra 570,1 dekara bir karasaban ve 402,5 dekara bir hayvan pulluğu düşmektedir. Traktör başına düşen ekipmanlar ise 0,98 adet römork, 0,98 adet kulaklı pulluk, 0,45 adet kültivatör ve 0,07 adet mibzerdir.

(1) İlçedeki toplam kültüre elverişli arazi genişliği olarak verilen 1.311.70 ha araziden Çayır, Mera, Orman ve Fundalık alanlar çıkartılarak kalan 68.420,6 ha arazi işlenebilir alan olarak kabul edilmiştir.

Tablo 4.6 da 1986 yılında ilçede yetiştirilen bazı önemli ürünlerin ekiliş alanları ve verimleri sunulmuştur.

Tablo 4.6. Çubuk İlçesinde Yetiştirilen Bazı Ürünlere Ait Ekiliş Alanları Ve Verim Değerleri (1986)

Cinsi	Ekiliş Alanı (ha)	Verim (kg/ha)	Ürün Miktarı (Ton)
Buğday	37.900	2.100	79.590
Arpa	10.550	2.200	23.210
Fiğ	23.955	900	21.590
Yonca	1.000	25.000	4 biçimde 25000 t (1 biçimde 560 ton kuru ot)
Nohut	1.500	800	1.200
Yeşil Mercimek	1.200	700	840
Şekerpancarı	570	25.000	14.250
Mısır	30	1.500	45
Patates	1.250	20.000	25.000
Kuru Fasulye	365	700	255,5
Kuru soğan	170	12.000	2.040
Domates	50	13.000	650

Kaynak: TOKB Çubuk İlçe Tarım Müdürlüğü Kayıtları

Tablo 4.6. dan izlenebileceği gibi ilçede ekiliş alanı olarak tahıllar ağırlık taşımaktadır. İkinci olarak ağırlık taşıyan ürün grubu ise baklagiller olmaktadır. İlçede sulu tarım alanlarının fazla olmaması nedeniyle sebze ve mısır yetiştiriciliği oldukça sınırlı ekim alanlarına sahip bulunmaktadır.

İlçede yetiştirilen ürünler arasında yem bitkileri (Arpa, Fiğ, Yonca)'nin önemli ekiliş alanlarına sahip olmalarının, bölgedeki hayvancılık faaliyetini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

İlçede bulunan bazı meyve türlerine ait ağaç sayıları ve üretim miktarları tablo 4.7. de sunulmuştur.

Tablo 4.7. Çubuk İlçesinde Bazı Meyve Türlerine Ait Ağaç Sayıları ve Üretim Miktarları (1986)

Meyvenin Cinsi	Genç Ağaç (Adet)	Meyve Veren Ağaç (Adet)	Ağaç Başına Üretim (kg)	Toplam Üretim (Ton)
Armut	16.000	155.000	40	6.200
Elma	8.900	132.000	30	3.960
Vişne	56.000	305.000	20	6.100
Kiraz	800	12.610	20	252

Kaynak: TOKB Çubuk İlçe Tarım Müdürlüğü Kayıtları

Tablo 4.7. de sunulan verilerden izlenebileceği gibi ilçede yetiştirilen meyve türleri iklim koşullarına bağlı olarak fazla çeşit ve sayıya sahip bulunmamaktadır. Nitekim ilçede toplam meyvelik alan kültüre elverişli arazinin % 6 sını oluşturmaktadır. Mutlak değer olarak ifade etmek gerekirse ilçede meyvelik arazi genişliği 8788 ha dır (TOKB Çubuk İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtları).

Tarımsal faaliyet açısından önem taşıyan kimyasal gübre tüketimine ilişkin veriler tablo 4.8. de sunulmuştur.

Tablo 4.8. Çubuk İlçesinde Kimyasal Gübre Tüketimi (1986)

Kimyasal Gübrenin	
Cinsi	Tüketim Miktarı (kg)
Amonyum Sülfat	181.150
Amonyum Nitrat (% 26)	1.208.650
Üre (% 46)	1.766.600
DAP	1.560.500
Kompoze	927.400

Kaynak: TOKB Çubuk İlçe Tarım Müdürlüğü Kayıtları

Tablo 4.8. de sunulan verilere göre 68.420,6 ha olan işlenebilir arazi gözönüne alındığında ilçede 1986 yılında dekara 8,25 kg kimyasal gübre tüketildiği görülmektedir. Nadaslı kuru tarım alanları dikkate alındığında 53.716 ha arazinin bir yıl nadasa bırakılıp ikinci yıl ekildiği gözönüne alınarak gübre tüketimi hesaplandığında dekara 13,58 kg kimyasal gübre tüketildiği görülmektedir.

Kimyasal gübrenin yanısıra ilçede dekara 1 ton çiftlik gübresi tüketilmektedir (Köy Envanter Etüdü 1981).

İlçede işlenebilir arazinin % 5'i sulanabilmektedir. Bu sulamanın % 6'sı devlet, % 94'ü ise halk sulaması biçimindedir. Başlıca sulama kaynakları; akarsu ve göller, yeraltı suları, cazibeli sular ve göletlerdir (Köy Envanter Etüdü 1981).

4.3. Sosyo Ekonomik Yapı

4.3.1. Eğitim

Çubuk ilçesine bağlı köylerin tümünde ilkokul ve iki köyde (bucak merkezleri) ortaokul bulunmaktadır. Ortalama olarak her köyde ilkokul çağında olup da ilkokula gitmeyen iki çocuk bulunmaktadır.

İlçeye bağlı köylerde okur-yazarlık oranı düzenlenen okuma-yazma kampanyası ile 1986 yılı sonu itibari ile % 90'a yükselmiştir (M.E.G.S.B Çubuk İlçe Müdürlüğü).

4.3.2. Ulaşım

Çubuk ilçesi bugün, 39 km uzunluğunda Esenboğa havaalanına kadar (21 km) geliş ve gidişin ayrı ayrı şeritlerden sağlandığı asfalt karayolu ile Ankara iline bağlıdır. Çubuk ile Ankara arasında ulaşım Çubuk Belediyesinin otobüsleri, özel şahıslara ait otobüs ve minibüslerle sağlanmaktadır. Ayrıca Akyurt Belediyesine ait otobüsler de bu bucak ile Ankara arasındaki ulaşımı sağlamaktadır. Ortalama olarak her yarım saatte bir Çubuk-Ankara arasında sefer yapan taşıt hareket etmektedir. Ulaşım olanaklarının uygun oluşu Çubuk'da oturup Ankara'da çalışan nüfusun gün geçtikçe artmasına neden olmaktadır. İlçeye bağlı köylerin bir kısmına; ilçe merkezinden bu köylere çalışan minibüslerle, Ankara-Çubuk asfaltı üzerindeki köylere belediye otobüslerinden köy önünde inilerek, diğer köylere ise özel taşıtlarla ve traktörle ulaşım sağlanabilmektedir.

Tablo: 4.9. Çubuk İlçesinde Köylerin Ençok İlişkide Bulunduğu ve İdari Yönden Bağlı Olduğu Yerleşim Yerlerine Olan Uzaklıkları ve Yol Durumları

Yolun Cinsi	Köyün İdari Bağlantısı Olan Merkezlere Uzaklığı (km)												Köyün İdari Bağlantısı Olduğu İldeki Yerleşim Yerlerine Uzaklığı (km)			İlişkide Bulunduğu Diğer		
	İL			İLÇE			BUCAK			İLÇE			BUCAK			KÖY		
	1-50	51-100	100-+	1-50	51-100	100-+	1-50	51-100	100-+	1-50	51-100	100-+	1-50	51-100	100-+	1-50	51-100	100-+
Asfalt	21	2	-	26	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-
Stabilize	-	-	-	30	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-
Sanat Yapılı	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sanat Yapısız	-	-	-	27	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-
Patika	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Karışık	26	53	-	17	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Köy Envanter Etüdü 1981

Tablo 4.9. dan ilçedeki tüm köylerin il merkezi, ilçe ve bucaklara uzaklıklarınının 100 km'den az olduğu görülmektedir. Köyleri ilçeye bağlayan köy yollarınının çoğunluğu ise stabilize ve asfalt yollardan oluşmaktadır.

4.3.3. Elektrikli köyler

Çubuk ilçesinde elektriksiz köy bulunmamaktadır. Çubuk ilçesi köylerinin elektrifikasyon çalışmaları 1984 yılında bitirilmiştir (TEK Orta Anadolu Müessese Kūdūr-lüğü) Çubuk ilçesine bağlı köylerin elektrik almaya başladıkları yıllar ve köylerin listesi Tablo 4.10 da sunulmuştur.

4.3.4. Radyo - Televizyon Varlığı

İlçede 1981 yılı itibari ile 2082 televizyon ve 4069 radyo bulunmaktadır. Radyo ve televizyon ruhsatnamesi uygulamasından bandrol uygulamasına geçilmesi ile bandrollerin üretici firma tarafından alınması nedeniyle halen ilçede bulunan radyo ve televizyon alıcısı sayısı kesin olarak belirlenememektedir. Fakat 1981-1984 yılları arasında Türkiye'deki (köylerde) televizyon ve radyo alıcılarına ait artış oranları dikkate alındığında bu oran televizyon için % 67 olmaktadır (Bkz. Tablo 4.11) Bu oran Çubuk ilçesinde 1981 yılında bulunan televizyon alıcısı sayısına uygulandığında 1984'de ilçede yaklaşık 3100 televizyon alıcısı bulunduğu söylenebilir. Buna göre köybaşına ortalama 30 televizyon alıcısı düşmekte veya her iki aileden biri televizyon alıcısına sahip bulunmaktadır.

Televizyondan daha eski bir geçmişe sahip olan radyo ise doğrudan elektrik bağlantısına gereksinim duymadığından bütün köylerdeki radyo varlığınının hemen hemen aile sayısına eşit düzeyde olduğu varsayılabilir.

Tablo: 4.10. Çubuk İlçesine Bağlı Köyler ve Elektrik Enerjisi Almaya Başladıkları Yıllar

Yıl	Elektrik Enerjisi Almaya Başlayan Köyler
1965	Aşağı Çavundur, Güldarba, Sünlü, Akyurt (Merkez), Bügdüz, Taşpınar
1966	Yenice, Esenboğa
1967	Gökçedere, Cüçük, Dumlupınar
1968	Kargın
1969	Balıkhisar, Güzelhisar (Kızılhisar), Kızık (Ravlıkızığı)
1970	Çınarköy, Doğanoluk (Teberik)
1971	Ömercik
1972	Ağılcaık, Tahtamazı, Şeyhler (Şıhlar), Kızılca
1973	Kuruören, Melikşah, Yazır, Karacalar, Sirkeli (Merkez), Geldibuldu, İkipınar, Karşıkaya (Güledar), Yakupderviş, Yakuphasan
1974	Abadan, Çalseki
1975	Bozca (Samut), Çardakbağı (Gölüköy), Peçenek, Yuva
1976	Deliören, Karaköy, Kösrelıkızığı
1977	Ahırköy, Gümüşyayla (Mire)
1978	Saracalar Çiftliği
1979	Aşağıobruk, Durhasan, Hacılar, Karaman, Kavaklı, Kışlacık, Kızılören, Kuruçay, Okçular, Ovacık, Özlüce, Saraycık, Yılmazköy, Yiğitli
1980	Akkuzulu, Çatköy, Çitköy, Kapaklı, Karadana, Karataş, Kızılöz, Kösrelık, Küçükali, Mahmutoğlan, Nusratlar, Sarıköz, Yaylak, Yazlıca (Manastır), Yukarıçavundur, Yukarıömürler, Çamköy, Karayatak, Uzunlar
1981	Kuyuncuköy, Sığırlıhacı, Tuğlaköy
1982	Akbayır, Camili, Aşağıemirler, Dalyasan, Değeler, Demirci, Eskiçöte, Karaağaç, Meşeli, Oymide, Sarısu, Sele, Susuz, İmamhüseyin
1983	Acıova, Estekin, Yukarıobruk
1984	Dağkalafat, Karaçam, Yıldırımadoğan, Yıldırım-elören, Yıldırım-evci, Uluğaç

Kaynak: TEK Orta Anadolu Müessese Müdürlüğü

Tablo: 4.11. Radyo ve Televizyon Sayısının İdari Bölünüşü
Göre Dağılımı

A: Radyo B: Televizyon

İdari Bölünüş	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
ŞEHİR									
A:	2.850.452	2.907.686	2.957.315	2.977.450	3.000.133	2.981.009	3.137.500	4.296.348	-
B:	1.775.745	2.194.211	2.547.578	2.802.135	3.664.053	3.790.973	4.266.313	5.178.054	-
KÖY									
A:	1.402.021	1.371.242	1.318.121	1.306.303	1.288.403	1.321.686	1.162.285	1.423.317	-
B:	243.537	337.330	450.494	546.003	778.375	996.352	918.318	1.159.326	-
TOPLAM									
A:	4.251.473	4.278.928	4.275.430	4.283.753	4.288.536	4.302.695	4.299.785	5.719.365	-
B:	2.019.282	2.531.541	2.998.072	3.348.138	4.422.428	4.787.325	5.184.631	6.337.380	7.900.000 (*)

Kaynak: Türkiye İstatistik Yıllığı 1985, TRT Hasılat Dairesi Verileri •
(D.İ.E., Ankara, 1985 s. 324)

(*) Ankarada toplam 750.000 televizyon alıcısı bulunmaktadır.

4.4. Çubuk İlçesinde Tarımsal Kuruluşlar ve Tarımsal Yayım

Tarımsal yayım hizmeti ile ilgili olarak 1985 yılında Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı (TOKB) bünyesinde gerçekleştirilen düzenleme ile araştırma kuruluşlarındaki teknolojik birikimi en kısa yoldan çiftçilere ulaştırabilmek amacıyla TOKB İl Müdürlükleri çatısı altında Araştırma ve Yayım faaliyetleri birleştirilmiştir.

Çubuk ilçesinde tarımsal yayım hizmeti TOKB İlçe Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir. İlçede TOKB İlçe Müdürlüğünün yanısıra tarımsal faaliyetle ilgili olarak şu kuruluşlar bulunmaktadır.

- a) Türkiye Zirai Donatım Kurumu (TZDK)
- b) Türkiye Şeker Şirketi
- c) T.C. Ziraat Bankası
- d) Ziraat Odası
- e) Tarım Kredi Kooperatifi (T.K.K.) (Akyurt Bucuğında)

Çubuk ilçesi 1984 yılından itibaren Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığınca uygulamaya konulan Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP) kapsamında bulunmaktadır. Proje 1984-1988 yılları arasında Ankara ilinin yanısıra 15 ilde daha uygulanmaktadır.

TYUAP'nde benimsenen yayım sistemi Eğitim ve Ziyaret sistemidir. Bu sistemde esas, üreticiler ile araştırma kuruluşları arasında yayım elemanlarınca etkin bir köprünün kurulmasıdır. Bu amaçla aylık programlar yapılarak; yayım elemanları, bölgede belirlenen seçilmiş çiftçilerin işletmelerini daha önce planlanan zamanlarda

ziyaret ederek gerekli bilgileri onlara aktarmakta ve çiftçilerden alınan sorunlar yayım elemanlarınca yine daha önce planlanan bilgi alış-veriş toplantılarına getirilerek burada ilgili konu uzmanlarınca geliştirilen çözüm önerileri yayım elemanlarına aktarılmaktadır (TOKB. 1985).

4.4.1. Çubuk İlçesinde Tarımsal Yayım Uygulaması (1)

İlçede tarımsal yayım çalışmalarını da yürütmekle görevli TOKB Çubuk İlçe Müdürlüğünde 3 Veteriner Hekim, 1 Ziraat Yüksek Mühendisi, 2 Hayvan Sağlığı Teknisyeni, 6 Ziraat Teknisyeni (4'ü merkezde, 1'i Akyurt'da, 1'i Sirkeli'de görevli), 3 Ev Ekonomisti olmak üzere 15 teknik eleman görev yapmaktadır.

Yukarıda sunulan verilere göre her 17 köye bir Ziraat Teknisyeni düşmektedir. Kültüre elverişli arazi genişliği gözönüne alındığında bir Ziraat Teknisyenine yaklaşık 11400 ha arazi düşmektedir (2).

Hayvan varlığı açısından ise yaklaşık her 52500 hayvana (kanatlı kümes hayvanları hariç) 1 Veteriner hekim düşmektedir (3).

TYUAP açısından ilçede tarımsal yayım hizmeti incelendiğinde mevcut durum şöyle özetlenebilir.

-
- (1) Bu bölümdeki bilgiler araştırma sırasında TOKB İlçe Müdürlüğü Yetkililerinden alınmıştır. Ocak 1987 tarihi itibari ile mevcut durumu içermektedir.
- (2) Tablo 4.2'ye dayanarak hesaplanmıştır.
- (3) Tablo 4.4.'e dayanarak hesaplanmıştır.

İlçede TYUAP'ne göre 12 köy seviyesinde görev yapan Köy Grubu Ziraat Teknisyenliği (KGZT) öngörülmüştür. Fakat bunlardan 3 tanesi kurulabilmiştir. Eleman, bina ve araç yetersizliğinden diğer 9'u henüz kurulamamıştır.

Mevcut 3 KGZT'likleri Merkez, Sirkeli ve Akyurt bucaklarında yer almaktadır.

Merkez KGZT'liğine bağlı köyler; Ömercik, Kargın Sönlü, Aşağı Çavundur, Karaağaç, Gökçedere, Ağılıcık, Sı-ğırılıhacıdır.

Sirkeli K.G.Z.T'liğine bağlı köyler; Sirkeli Merkez, Çalseki, Karşiyaka, Dumlupınar, Abadan, Köşrelilikızı-ğı, Kızılca, İkipınar'dır.

Akyurt K.G.Z.T'liğine bağlı köyler ise, Kalaba, Taşpınar, Büğdüz, Balıkhisar, Şeyhler, Karacalar, Akyurt, Ravlukızığı'dır.

Proje uyarınca TOKB İlçe Müdürlüğüne bağlı olarak K.G.Z.T'lerinin programlarının hazırlanması, hazırlanan programların ilçe seviyesinde birleştirilerek İl Müdürlüğüne gönderilmesi, K.G.Z.T'lerinin sevk ve idare edilmesi, kontrolü ve izlenmesi görevlerini yerine getirecek olan İlçe Çiftçi Eğitim ve Yayım Mühendisi Çubuk ilçesinde henüz bulunmamaktadır.

İlçede K.G.Z.T'liği kurulup, uygulama kapsamına alınan köylerde her köyden 2 seçilmiş çiftçi belirlenerek çalışma programı hazırlanmış ancak araç ve eleman yetersizliğinden uygulanamamaktadır.

TOKB Çubuk İlçe Müdürlüğünde ulaşım aracı açısından durum oldukça yetersizdir. Araç olarak ilçede 2'si binek oto, 1'i Jeep ve 2'si Pick-up olmak üzere toplam

5 araç bulunmaktadır. Mevcut 5 araca karşılık sadece 2 şoför istihdam edilmektedir.

K.G.Z.T'likleri yardımcı eğitim araçları (tepegöz, slayt makinası, film makinası v.b) yönünden yeterli imkanlara sahip bulunmamaktadır. Bu nedenle Köy Grup Teknisyenleri köye ulaşabilseler bile etkin yayım hizmeti verememektedirler.

Köy Grup Teknisyenlerinin konu uzmanları ile biraraya gelerek çiftçilerin sorunlarını tartıştıkları ve çözüm önerileri geliştirdikleri toplantılardan il seviyesinde yeterli sayıda konu uzmanı olmadığından yeterli fayda sağlanamamaktadır. Kimi zamanlar bu toplantılar yapılamamaktadır bile.

Bütün belirtilen bu yetersizlikler ilçede yayım çalışmalarını oldukça sınırlı tutmaktadır. Mevcut şartlarda uygulanmaya çalışılan yayım metodlarının başarıya ulaşabilmesi oldukça uzak bir hedef olarak görülmektedir.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu araştırmada televizyonun etkinliğini ortaya koymak amacıyla denekler televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ve öğrenmeyenler olarak iki ayrı grupta ele alınmıştır. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin ortak özelliklerini belirleme yoluna gidilmiştir. Böylece öğrenenler ile öğrenmeyenlerin çeşitli değişkenlere göre durumlarını ortaya koyarak televizyondaki tarımsal programların izlenmesi ve etkinliği konusunda bazı genellemeler yapılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin ortak özelliklerinin belirlenmesinde, benzer konularda gerek yurt içinde gerek yurt dışında yapılan çalışmalarda kullanılan değişkenler kullanılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada ele alınan değişkenler; sosyo-ekonomik nitelikler, haberleşme davranışları, yayım elemanları yakın ve uzak çevre ile ilişkiler ve televizyon izleme anabашlıkları altında incelenmiştir.

5.1. Sosyo-Ekonomik Nitelikler

Araştırmanın bu bölümünde; yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, mülkiyet durumu, arazi egenim biçimi, işletme büyüklüğü, traktör varlığı, işletmede karar alma, kayıt tutma, köyde yönetime katılma gibi seçilen kimi özellikleri televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin sosyo-ekonomik nitelikleri olarak ele alınmıştır. Araştırmada ele alınan ölçütlere göre öğrenenlerin diğer çiftçilerle karşılaştırılması ve ortak özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

5.1.1. Yaş

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin özelliklerinden biri olarak yaş ölçütü dikkate alınmıştır. Bu amaçla öğrenenler ve öğrenmeyenler yaş gruplarına göre ayrılmış ve araştırma bölgesinden elde edilen verilere göre Tablo 5.1. düzenlenmiştir.

Tablo 5.1. Deneklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0 - 14	-	-	-	-	-	-
15 - 29	7	9	5	10	2	7
30 - 49	27	34	23	44	4	15
50 - 64	37	47	21	40	16	59
65 - +	8	10	3	6	5	19
TOPLAM	79(1)	100	52	100	27	100

Tablo 5.1. de tüm deneklerin % 57'sinin 50 yaşın üzerinde kişiler oldukları görülmektedir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrendiğini belirten deneklerde, 50 yaşın üzerinde yaşa sahip deneklerin oranı % 46 iken, öğrenmeyenlerde bu oran % 78'e çıkmaktadır. Yapılan hesaplamada tüm denekler için ortalama yaşın 48,7, öğrenenler için 46,3, öğrenmeyenlerde ise 53 olduğu belirlenmiştir. Bu verilere bakarak öğrenenlerin öğrenmeyenlere göre az da olsa daha genç kişiler oldukları söylenebilir.

(1) Toplam 84 denegin 5'i aileden birinin ölümü, vakit bulamama, televizyona sahip olmama gibi nedenlerden televizyon izlemediğini belirtmiştir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenlerin yaş açısından durumlarını daha iyi belirlemek amacıyla yapılan khi-kare testinde (% 95 güven sınırları içinde) öğrenenler ile öğrenmeyenler arasında yaş açısından ilişkinin istatistikî açıdan önemli olmadığı bulunmuştur (Bkz. Tablo 5.12).

Araştırmanın bu bulgusu üreticilerin yaşı ile benimseme davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer deneysel araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Rogers (1969)'ın Kolombiya çiftçileri üzerinde yapılmış olduğu araştırmalarında yaş ölçütünün yeni tarım tekniklerinin benimsenmesinde etkisinin önemli olmadığı vurgulanmaktadır. Bu konuda araştırmacı, yeni tarım tekniklerini algılamada, öğrenmede yaş ölçütünün yerini, yeniliklere toplumun yaklaşım biçiminin, yeni tarım tekniklerinin geliştirilerek, uygun kullanım olanaklarının sağlanmasının ve yeni tekniklere yönelik iletişim tutumunun geldiğini belirtmektedir.

Lerner (1958) Türkiye'de yapmış olduğu araştırmalarında ise, geleneksel yapıda yaş bilgi ve tecrübe verir kuralının, kapalı izole olmuş, değişimin yavaş olduğu ve bilgili kişi olarak sadece öğretmenin bulunduğu toplumlarda geçerli olduğunu, gelişmiş toplumlarda ise genç kuşağın, atalarından kalacak tecrübe ve bilgi mirasını uzun süre beklemediklerine değinmektedir.

Saleem (1984)'in araştırma bulguları da televizyondaki tarımsal programları izleme ve yararlanma konusunda, yaşın etkisinin önemsiz olduğunu vurgulamaktadır.

Yootyong (1982) Tayland'da iki ayrı bölgede yapmış olduğu araştırmasında, yine aynı doğrultuda, bir kitle haberleşme aracı olan radyodaki tarımsal programların izlenmesi ve etkinliği konusu ile yaş arasındaki ilişkinin önemli olmadığını belirtmektedir.

Taluğ (1975) tarımda teknolojik yeniliklerin yayılması ve benimsenmesi üzerine yapmış olduğu araştırmasında yaş ile tarımsal yeniliklerin benimsenmesi arasında olumlu bir bağıntının olmadığını bildirmektedir.

Tatlıdıl (1978) köy kalkınma kooperatiflerinin yayılması ve benimsenmesi konusundaki araştırmasında yaş ile kooperatifleşmeyi benimseme davranışı arasında anlamlı bir bağıntının olmadığını saptamıştır.

Dünya'da yaş ile yenilikleri benimseme davranışı arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik 228 araştırmanın yaklaşık yarısı, bu konuda hiçbir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir (Rogers 1969).

Bütün bu bulgular araştırma bulgularını destekler görünmektedir. Araştırmanın bu bulgusunun olası nedenleri olarak gençlerin; yeni tarım tekniklerinin benimsenmesinde çok önemli bir etmen olan ekonomik güç konusunda daha sınırlı olanaklara sahip olmalarının yanısıra sonuçları çevrelerinde kesinlikle sınanmamış yeniliklerin, benimsenmesiyle yüklenilecek risk için gençlerin yeterli çiftçilik deneyimlerinin bulunmaması belirtilebilir.

Sonuç olarak televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile yaş arasındaki ilişkinin önemli olmadığı, etki eden faktör olarak yaş dışında faktörler bulunduğu belirtilebilir.

5.1.2. Eğitim seviyesi

Eğitim seviyesinin televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme üzerinde etkili olduğu varsayımından hareket edilerek, bir değişken olarak eğitim seviyesi ele alınmıştır. Bu amaçla toplanan verilerle Tablo 5.2. düzenlenmiştir.

Tablo: 5.2. Deneklerin Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı

Eğitim Seviyesi	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar olmayan	5	6	2	4	3	11
Okur-Yazar	16	20	5	10	11	41
İlkokul	49	62	36	69	13	48
Ortaokul	8	10	8	15	-	-
Lise	1	2	1	2	-	-
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tabloda görüldüğü gibi deneklerin yalnızca % 12'si ilkokuldan sonra eğitim görmüştür. Öğrenenlere ait grupta ilkokuldan sonra eğitim görenlerin oranı % 17 iken, öğrenmeyenler grubunda ilkokuldan sonra eğitim gören denek bulunmamaktadır. Bu verilere dayanarak öğrenenlere ait grubun daha eğitilmiş oldukları belirtilebilir.

Eğitim seviyesi açısından televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenler arasında istatistiksel anlamda bir bağlantı olduğu yapılan khi-kare testi ile saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.12). Böylece daha önceki öğrenenlerin daha eğitilmiş

olduklarına ilişkin varsayım araştırma bulgusunca da doğrulanmıştır.

Çiftçilerin eğitim düzeyleri ile yeni tarım tekniklerini benimseme davranışları arasındaki bağıntıyı inceleyen araştırmalarda değişik sonuçlar elde edilmiştir.

Yoothong (1982) ve Saleem (1984)'in araştırma bulgularında çiftçilerin televizyon ve radyo programlarını izlemeleri ve televizyondan yararlanmalarında diğer faktörlerin yanısıra eğitim seviyesinin de önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Lionberger ve Chang (1968) Taiwan çiftçileri üzerinde yaptıkları araştırmalarda, kitle haberleşme araçlarından daha fazla yararlananların eğitim seviyelerinin de daha yüksek olduğunu belirtmektedirler.

Taluğ (1975) eğitim seviyesi ile tarımdaki yenilikleri benimseme zamanı arasında olumlu bir bağıntı olduğunu, ele alınan tarımsal yeniliği erken benimseyenlerin büyük çoğunluğunun (% 88) ilkokul mezunlarından oluştuğunu bu oranın diğer gruplarda düştüğünü bildirmektedir.

Akdaş (1973), ise araştırma bölgesinde çiftçilerin eğitim düzeyi ile gübre kullanmaya başlama dönemi arasında anlamlı bir bağıntı bulunmadığını saptamıştır.

Tatlıdil (1978) köy kalkınma kooperatiflerinin benimsenmesi ile çiftçinin eğitim seviyesi arasındaki bağıntıyı olumlu bulmuş ve en fazla benimseme ilkokul mezunu çiftçilerde gerçekleşmiştir. İlkokuldan daha fazla eğitim görenlerde benimseme oranı, ilkokuldan daha az eğitim görenlerinkinden yüksek bulunmuştur.

Eğitim seviyesi ve tarımdaki teknolojik yeniliklerin benimsenmesi konularında yapılan 275 deneysel araştırmanın % 74'ünde (yani 203 araştırmada) eğitim seviyesi ile benimseme davranışı arasında olumlu bir bağıntının saptandığı belirtilmektedir (Rogers 1969).

5.1.3. Gelir düzeyi

Araştırma sırasında gelir düzeyinin, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ve öğrenmeyenler arasında bir farklılık gösterip göstermediği, eğer farklılık bulunuyorsa bunun istatistikî açıdan anlamlı olup olmadığı ele alınarak incelenmiştir(1).

Gelir düzeyi, bireylerin içinde yaşadıkları toplumlarda sosyal konumlarını da belirleyen bir faktördür. Dolayısıyla mevcut konumun korunması gereği olarak, daha yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin kitle haberleşme araçlarından daha fazla yararlandıkları ve gelir düzeyi açısından da öğrendiklerini uygulayabilmek için ekonomik potansiyellerinin daha fazla olması nedeniyle, öğrenmenin de daha fazla olduğu varsayımı araştırma bölgesi için incelenmiş ve elde edilen verilerle Tablo 5.3. aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

(1) Deneklerin gelir düzeylerinin tesbitinde, bireylerin kendi sahip oldukları gelir düzeyini daha iyi belirleyebileceklerinden hareket edilerek "Köyünüzde yaşayanlar gelirlerine göre yüksek, orta, düşük olarak 3 gruba ayrılrsa siz hangi gruba girersiniz ? " sorusu sorulmuştur. Böylece anket tekniği açısından deneklerin gelir kaynaklarının belirlenmesi ve deneklerin gelirlerine ilişkin yanlış bilgi vermelerinden kaçınılmaya çalışılmıştır.

Tablo 5.3. Deneklerin Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Gelir Düzeyi	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yüksek	26	33	33	44	3	11
Orta	38	48	22	42	16	59
Düşük	15	19	7	14	8	30
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.3.'ün incelenmesinden deneklerin % 33'ünün yüksek gelir grubuna dahil oldukları görülmektedir. Öğrenenler grubundaki bireylerden yüksek gelir grubuna girenlerin oranı ise % 44 dür. Öğrenenlere ilişkin bu değer, tüm denekler için elde edilen değerden (% 33) yüksek çıkmaktadır. Ayrıca öğrenmeyenler grubundaki yüksek gelir düzeyine sahip birey oranınının da yaklaşık 4 katına eşit olmaktadır (% 44 ve % 11).

Yapılan khi-kare analizinde ise televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenler arasında gelir düzeyi açısından ilişkinin istatistikî olarak anlamlı olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.12).

Yukarıda sunulan veriler öğrenenlerin daha yüksek gelir seviyesine sahip buldukları sonucunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bu bulgusunun Rogers (1969), Yoothong (1982) ve Saleem (1984) in bulguları ile uyum içinde olduğu söylenebilir.

Aziz (1982) ise araştırmasında televizyon yayınlarından yararlanmanın yüksek gelir seviyesinde en fazla olduğunu vurgulamaktadır.

Taluğ (1975) ise belirlenen teknolojik yeniliklerin benimsenmesi davranışı ile gelir düzeyi arasında olumlu bir bağıntı olduğunu vurgulamaktadır.

Gelir düzeyinin televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği renmeye etki eden faktörlerden biri olduğu varsayımı, sözkonusu edilen araştırma bulguları tarafından da desteklenmektedir.

5.1.4. Mülk arazi genişliği

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği renme durumuna etki eden faktörlerden biri olarak deneklerin mülk arazi genişlikleri ele alınmış ve Tablo 5.4. bu amaçla toplanan verilere göre düzenlenmiştir.

Tablo: 5.4. Deneklerin Mülk Arazi Genişlikleri

Mülk Arazi Genişliği (da)	Tüm denekler		renenler		renmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1- 50	21	28	13	27	8	30
51-100	24	32	14	29	10	37
101-150	17	22	11	22	6	22
151-200	4	5	4	8	-	-
201-250	3	4	3	6	-	-
251 - +	7	9	4	8	3	11
TOPLAM	76	100	49	100	27	100

Tablo 5.4. de sunulan verilere göre televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerden % 44'ü 100 dekardan daha fazla mülk araziye sahipken, öğrenmeyenler için aynı oran % 33'dür. Ayrıca öğrenmeyenler grubunda 151-250 da arasında mülk arazi sahibi denek'de bulunmamaktadır.

Araştırmada görüşme yapılan deneklerden 3'ü mülk arazileri bulunmadığını bildirmişlerdir. Tüm denekler içinde mülk arazisi bulunmayanların oranı % 4 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu topraksız deneklerin tümü, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda yer almaktadır.

Yapılan khi-kare analizi sonucunda televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile mülk arazi genişliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Bkz. Tablo 5.12).

5.1.5. Arazi egenim biçimi

Kırsal alanda, bireylerin etkilenme deseninin oluşmasında önemli rol oynayan öğelerden biri de arazi egenim biçimidir (Tatlıdil 1984).

Tarımsal faaliyetde önem taşıyan üretim vasıtalarından biri de arazidir. Tarım işletmelerinde işletme arazisi, mülk arazi ile birlikte (varsa) kiraya veya ortağa tutulan arazi genişliğinden, (varsa) kiraya veya ortağa verilen arazi genişliğinin çıkarılmasından kalan arazi miktarıdır (Açıl 1980).

İşletme arazisi içerisinde mülk arazi varlığının yanı sıra önem taşıyan diğer unsurlar da kiraya veya ortağa tutulan arazi olmaktadır.

5.1.5.1. Kiracılık

Kiracılıkla işletme biçiminde işletmecinin toprak üzerinde mülkiyet hakkı yoktur. Bu işletme biçiminde kiracı, toprağı kullanma karşılığı olarak, toprak sahibine daha önceden kararlaştırılmış parasal ya da özdeksel bir ödemede bulunur (Aksoy 1984).

Gerek para, gerek özdek olsun kira bedeli belirli bir miktarla saptandığından, kiracılık götürü bir yöntemi gerçekleştirmiş olmaktadır. Bundan dolayı kiracılıkta, işletmeden doğabilecek tehlikeler, tamamen kiracı tarafından karşılanmış durumdadır (Aksoy 1984).

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniğı öğrenme ile kiracılıkla işletme biçimi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, deneklere kiraya arazi tutup tutmadıkları sorulmuştur. Sağlanan verilere göre düzenlenen tablo 5.5. aşağıda sunulmuştur.

Tablo 5.5. Deneklerin Kiraya Arazi Tutma Durumlarına Göre Dağılımı

Kiraya Arazi Tutma	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	26	33	12	52	14	23
Yok	53	67	40	48	13	77
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.5. incelendiğinde öğrenenler grubunda kiraya arazi tutanların oranının % 52 olmasına karşın öğrenmeyenler grubunda aynı oran % 23 olarak görülmektedir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniğı öğrenenlerde kiraya arazi tutma oranı, öğrenmeyenler grubundaki kiraya arazi tutma oranının yaklaşık iki katıdır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniğı öğrenme açısından iki grup arasında

khi-kare testi uygulanmış ve % 95 güven sınırları içerisinde iki grup arasındaki farkın istatistikî olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. (Bkz. Tablo 5.12) Tablo 5.5 den gözlenen değerler ve uygulanan khi-kare analizi sonuçlarına göre, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler daha fazla kiraya arazi tutmaktadırlar.

5.1.5.2. Ortakçılık

Ortakçılık işletme biçimi, kiracılık gibi ürün ne olursa olsun götürü bir kira ödemek yerine, hasat sonunda ürünün belirli bir oranda toprak sahibi ile ortakçı arasında paylaşılmasını gerektiren bir sistemdir. Örneğin genellikle uygulandığı biçimde ürün, toprak sahibi ile ortakçı arasında yarı yarıya paylaşılır. Ortakçılıkta toprak sahibi işletme üzerindeki yönetim ve denetim hakkını da sürdürür (Aksoy 1984).

Ortakçılıkla işletme biçiminde kiracılıkla işletme biçiminden farklı olarak işletmeden doğabilecek tehlikeler toprak sahibi ile ortakçı arasında paylaşılmış olmaktadır.

Ortakçılık açısından, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin ve öğrenmeyenlerin durumlarını incelemek amacıyla deneklere ortağa arazi tutup tutmadıkları sorulmuş ve alınan cevaplara göre tablo 5.6 düzenlenmiştir.

Tablo 5.6.'da sunulan verilere göre araştırma bölgesinde deneklerin % 39'u ortağa arazi tutmuştur. Bu değer % 33 olan kiraya arazi tutma değerine (Bkz. Tablo 5.5) oldukça yakın bulunmaktadır.

Tablo: 5.6. Deneklerin Ortağa Arazi Tutma Durumlarına Göre Dağılımı

Ortağa Arazi Tutma	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	31	39	25	48	6	22
Yok	48	61	27	52	21	78
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerde ortağa arazi tutanların oranını % 48 iken aynı oran öğrenmeyenler grubunda % 22 ye düşmektedir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile ortağa arazi tutma arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla khi-kare testi uygulanmış ve % 95 güven sınırları içerisinde iki grup arasında ortağa arazi tutma açısından ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.12).

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler daha fazla ortağa arazi tutmaktadırlar.

5.1.6. İşletme büyüklüğü

Televizyondaki tarımsal programlarda sunulan yeni tarım tekniklerini uygulayabilme bakımından çiftçilerin yeterli üretim kaynaklarına sahip olmaları bir ön koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Tarım işletmelerinde önemli üretim vasıtalarından biri de işletme arazisidir.

Araştırmanın bu bölümünde işletme arazisi olarak deneklerin sahip oldukları mülk arazi varlığına ortağa tutulan arazi ve kiraya tutulan arazi eklenmiş bu değerden ortağa ve kiraya verilen arazi çıkarılarak işletme arazisi bulunmuştur.

Deneklerin sahip buldukları işletme arazisi büyüklükleri Tablo 5.7. de düzenlenerek sunulmuştur.

Tablo: 5.7. Deneklerin İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılımı

İşletme Büyüklüğü (da)	Tüm denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1- 50	10	13	6	12	4	15
51-100	17	22	9	17	8	30
101-150	16	20	7	13	9	33
151-200	8	10	7	13	1	4
201-250	8	10	6	12	2	7
251-300	7	9	7	13	-	-
301-350	3	4	3	6	-	-
351-400	5	6	3	6	2	7
401- +	5	6	4	8	1	4
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.7 de sunulan verilere göre tüm denekler için, bölgede ortalama işletme büyüklüğü 171,4 dekar olarak bulunmuştur. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlere ait grupta ortalama işletme büyüklüğü 190,9 da olmasına karşılık öğrenmeyenlerde ortalama işletme büyüklüğü 133,8 dekar

olarak hesaplanmıştır. Araştırmada saptanan ortalama işletme büyüklüğü (171.4 da)'nın yer aldığı 151-200 da sınıfına göre bir inceleme yapıldığında, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin % 45'inin 200 dekardan büyük işletme arazisine sahip olmalarına karşın öğrenmeyenler için 200 dekardan büyük işletme arazisi bulunanların oranı % 18 olarak hesaplanmıştır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile sahip olunan işletme arazisi genişliği arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu yapılan t testiyle belirlenmiştir (Bkz. Tablo 5.12).

Öğrenenler daha geniş işletme arazisine sahip bulunmaktadırlar.

Yapılan birçok araştırmada işletme büyüklüğünün tarımsal yenilikleri benimseme davranışını etkileyen bir etmen olduğu genellikle kabul edilmektedir. Tarım üreticilerinin, yeniliklere karşı davranışları ile işletme büyüklükleri arasındaki bağıntıyı inceleyen 227 araştırmadan % 67'sinde yani 152 araştırmada önemli bir bağıntı saptanmıştır. 75 araştırmada ise önemli bir bağıntı bulunmamıştır (Rogers 1969).

Araştırmanın işletme büyüklüğüne ilişkin bulguları ile arazi egenim biçimi ve mülk arazi genişliğine ait bulguları arasında bir uyum gözlenmektedir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile mülk arazi genişliği arasında istatistikî anlamda bir bağıntı bulunmazken, işletme büyüklüğü ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında istatistikî anlamda bir bağıntı bulunmaktadır. Araştırmanın işletme büyüklüğüne ait bulgusunu

kiraya ve ortağa arazi tutmaya ilişkin bulgularda destekler görülmektedir.

Üreticilerin televizyondaki tarımsal programlardan yararlanmalarında önemli bir unsur da, mülk arazi genişliğinden daha ziyade işletme arazisi genişliği olmaktadır.

Araştırmanın işletme büyüklüğü ile gelir seviyesine ilişkin bulguları da birbirini destekler görülmektedir. İşletme büyüklüğünün artmasıyla gelir seviyesinin yükseleceği kabul edildiğinde araştırmanın işletme büyüklüğü ile gelir düzeyi bulguları arasındaki uyumu olumlu olarak değerlendirmek gerekmektedir.

5.1.7. Traktör varlığı

Tarımsal faaliyetde arazi varlığının yanısıra önem taşıyan bir diğer unsur da alet makina varlığıdır. Yeter gelir seviyesine ulaşmada gerekli verimi ve kaliteyi ekonomik şekilde sağlamak, uygun alet ve makina kullanımını gerektirmektedir. Tarımsal faaliyetde kullanılan birçok alet ve makina (pulluk, tırmık, tarla pülverizatörü, balya makinası, mibzer v.b) işlevlerini traktör yardımıyla yerine getirebilmektedir. Bu nedenle tarımsal alet ve makineler içinde temel işlevi traktörün yerine getirdiği belirtilebilir.

Traktörün tarımsal faaliyetdeki bahsedilen önemi nedeniyle araştırma bölgesinde deneklerin traktör varlıkları televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ve öğrenmeyenler arasında bir ölçüt olarak ele alınmış ve deneklerin traktör varlıklarını gösteren Tablo 5.8. düzenlenmiştir.

Tablo 5.8. Deneklerin Traktör Varlıkları

Traktör Varlığı	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	59	75	42	81	17	63
Yok	20	25	10	19	10	37
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.8 de sunulan verilere göre deneklerin % 75'inin traktörü bulunmaktadır. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerde traktöre sahip olma oranı % 81 olarak bulunmuşken, aynı oran öğrenmeyenlerde % 63 olarak bulunmuştur. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile traktör varlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan khi-kare ve t testlerinde ilişkinin anlamlı olmadığı saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.12).

Traktör varlığının tarımsal faaliyet açısından öneminin büyük olmasına karşın, televizyondaki tarımsal programlardan yararlanma ile traktöre sahip olma arasında bir ilişki bulunmamaktadır.

Kırsal kesimde birey sahip olduğu taşınır ve taşınmaz mallara göre köy toplumu içinde bir statüye sahiptir (Yıldırak 1982). Traktör varlığı da bu durumda bir statü aracı ve göstergesi özelliğini taşımaktadır. Ayrıca traktör alımının günümüzde yüksek alım gücü gerektirmesi ve bu nedenle traktör kiralama yoluna gidilmesi gibi nedenler yeni tarım tekniklerinin öğrenilmesinde ve uygulanmasında salt kişiye bağlı olmayan unsurlardır.

Bireysel bir nitelik taşıyan yeni tarım tekniklerini benimseme sürecinde sözkonusu birey dışında oluşan sosyal ve ekonomik koşullar, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile traktör varlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasına neden olarak gösterilebilir.

5.1.8. İşletmede karar verme

Tarımsal faaliyetde işletme kararlarının alınmasında söz sahibi olma veya işletmede bizzat karar verme faktörünün tarımsal yenilikleri izleme ve uygulama bu arada televizyondaki tarımsal programlardan yararlanma ile ilişkisini incelemek amacıyla deneklere işletme ile ilgili kararları kimin veya kimlerin aldığı sorulmuştur. Bu konuda kabul edilen varsayım işletme kararlarını verenlerin sorumluluklarının daha fazla olduğundan televizyondaki tarımsal programlardan daha fazla yararlanabilecekleri olmuştur. Deneklerden alınan cevaplara göre Tablo 5.9 düzenlenmiştir.

Tablo 5.9. Deneklerin İşletmede Karar Verme Durumlarına Göre Dağılımı

İşletme kararlarını alan	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendisi	69	87	45	86	24	89
Babası	7	9	5	10	2	7
Aile büyükleri	1	1	1	2	-	-
Aile ortak karar alır	2	3	1	2	1	4
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.9 da sunulan verilerden izlenebileceği gibi tüm denekler içinde işletme kararlarını kendisi alanların oranı % 87 olarak saptanmıştır. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler için bu oran % 86 iken öğrenmeyenlerde % 89 olarak saptanmıştır.

Uygulanan khi-kare testinde televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile işletmede karar verme arasında istatistikî anlamda bir ilişki bulunamamıştır (Bkz Tablo 5.12).

İşletmede karar vermenin televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme üzerinde bir etkisinin bulunmadığı sonucu bireyin televizyondaki tarımsal programlardan yararlanmasının başka faktörlere bağlı olduğunu göstermektedir.

5.1.9. İşletmede kayıt tutma

Üretim kaynaklarının en etkin biçimde değerlendirilmesinde neyin, ne kadar, ne zaman ve nasıl üretileceğinin saptanması gerekmektedir. Bu saptamayı yaparken işletmeye ilişkin birtakım verilerin elde bulundurulması istenir (Erkuş, Demirci 1983).

Televizyondaki tarımsal programlardan sunulan yeni tarım tekniklerinin de işletmede ekonomik anlamda uygulanabilmesi için işletmeye ilişkin bilgilerin elde mevcut olması önemli bir husustur.

Araştırmada, deneklerin işletmede kayıt tutma durumları işletmecilik beceri düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilmiş ve bu amaçla deneklere "İşletmenizle

ilgili olarak masraf, gelir, verim gibi kayıtları tutarmısınız" sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplara dayanarak Tablo 5.10 düzenlenerek aşağıda sunulmuştur.

Tablo: 5.10. Deneklerin İşletmede Kayıt Tutma Durumuna Göre Dağılımı

İşletmede kayıt tutma durumu	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kayıt tutanlar	19	24	18	35	1	4
Kayıt tutmayanlar	60	76	34	65	26	96
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.10'dan tüm deneklerin ancak % 24'ünün işletmede kayıt tuttuğu görülmektedir. Aynı oran Sungurlu' da yapılan bir araştırmada (Tatlıdil-1984) % 22,76 olarak bulunmuştur. Bu iki ayrı araştırma bulgusu ülkemizde tarım işletmelerinde kayıt tutmanın yaygın olarak yer almadığının bir kanıtı olarak kabul edilebilir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme açısından durum incelendiğinde, öğrenenlerde kayıt tutma oranı % 35'i bulurken öğrenmeyenlerde % 4'e düşmektedir. İki grup arasında bu oranlar arasında büyük fark gözlenmektedir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenip öğrenmemenin kayıt tutma değişkeni ile arasındaki ilişkinin anlamlı olup olmadığının incelenmesi amacıyla yapılan khi-kare testinde sonuç anlamlı bulunmuştur. Öğrenenlerin daha fazla kayıt tuttukları yargısı desteklenmiş olmaktadır (Bkz. Tablo 5.12).

Araştırma sırasında işletmede tutulan kayıtların daha çok masraf-gelir kayıtları şeklinde tutulduğu gözlenmiştir. Yeni bir tarım tekniğinin işletmede gerek uygulamaya karar vermeden önce ve gerekse uygulama sonuçlarının değerlendirilmesinde, sadece işletmedeki nakit hareketlerini gösterebilen basit masraf-gelir kayıtları şüphesiz yetersiz olacaktır (Kıral-Sözlü görüşme 1987). Ancak araştırma bulgularına göre sözkonusu en basit kayıt tutma yönteminin uygulanması bile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenmeye etki eden faktörlerden biri olarak görülmektedir.

5.1.10. Köyde yönetime katılma

Kırsal topluluklarda bir bireyin statüsünün mensup olduğu ailenin topluluk içindeki konumuyla yakından ilgili olduğu söylenebilir (Tatlıldil 1984). Toplumlarda daha yüksek sosyal statüye sahip bireyler toplum dışından gelen mesajlarla toplumun diğer bireyelerine göre daha doğrudan karşılaşır (Rogers 1969). Bu nedenle deneklerin köyde yönetime katılma daha yüksek sosyal statüye sahip olmanın bir göstergesi kabul edilerek televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenip öğrenmemeyi etkileyip etkilemediğini incelemek amacıyla araştırmadan elde edilen verilerle Tablo 5.11 düzenlenmiştir.

Tablo 5.11 de deneklerin yaklaşık yarısının köy yönetiminde görev aldıkları görülmektedir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenen deneklerin köyde yönetime katılma oranları % 60 iken, öğrenmeyenlerde aynı oran % 41 olmaktadır. Oransal olarak

Tablo: 5.11. Deneklerin Köyde Yönetime Katılma Durumları

Köyde Yönetime Katılma	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	42	53	31	60	11	41
Hayır	37	47	21	40	16	59
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

öğrenenler köyde daha fazla yönetime katılmaktadırlar. Yapılan khi-kare testinde ise televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile köyde yönetime katılma durumu arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur (Bkz. Tablo 5.12).

Bu konuda köyde yönetime katılmanın daha çok köyde sahip olunan sosyal statüye bağlı bulunduğu, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile ilişkisinin bulunmadığı belirtilebilir.

5.1.11. Sonuç

Araştırmada buraya kadar incelenmiş olan sosyo-ekonomik niteliklerle televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasındaki bağın-tiların istatistiksel değerlendirmeleri toplu olarak Tablo 5.12'de sunulmuştur.

Tablo: 5.12. Sosyo Ekonomik Nitelikler ile Televizyondaki Tarımsal Programlardan Yeni Bir Tarım Tekniği Öğrenme Arasındaki Bağlantılar

Sosyo Ekonomik Nitelikler	Khi-Kare Hesap	Khi-Kare Tablo (0.05)	t-hesap	t-tablo (0.05)	Sonuç
Yaş	3.194	5.991	-	-	Anlamlı değil
Eğitim Seviyesi	15.931	9.488	-	-	Anlamlı
Gelir Seviyesi	9.431	5.991	-	-	Anlamlı
Mülk Arazi Büyüklüğü	4.478	11.070	-	-	Anlamlı değil
Arazi Egenim Biçimi					
Kiraya arazi tutma	6.665	3.841	-	-	Anlamlı
Ortağa arazi tutma	4.983	3.841	-	-	Anlamlı
İşletme Büyüklüğü	-	-	2.099	1.995	Anlamlı
Traktör Varlığı	-	-	1.737	1.995	Anlamlı değil
İşletmede karar alma	-	-	0.300	1.995	Anlamlı değil
İşletmede kayıt tutma	9.298	3.841	-	-	Anlamlı
Köyde yönetime katılma	2.542	3.841	-	-	Anlamlı değil

Tablo 5.12'de görüldüğü gibi eğitim seviyesi, gelir seviyesi, kiraya ve ortağa arazi tutma, işletme büyüklüğü ve işletmede kayıt tutma televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniğini öğrenme ile bağıntılı bulunmuştur. Buna karşılık yaş, mülk arazi büyüklüğü, traktör varlığı, işletmede karar alma ve köyde yönetime katılma ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında istatistiksel anlamda bir bağıntı bulunmamıştır.

Bu bulguların olası nedenlerine aşağıda değinilmektedir.

1- Yaş ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında anlamlı bir bağıntı bulunmamaktadır. Ancak öğrenenlerin yaş ortalaması (46,3) ile öğrenmeyenlerin yaş ortalaması (53) arasında az da olsa bir farklılık gözlenmektedir. Bu bulgu televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin nisbeten daha genç oldukları konusunda bir fikir verebilmektedir.

Yaş ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında bağıntı bulunmaması, yeni tarım tekniklerini işletmede uygulamada önemli bir unsur olarak kabul edilen ekonomik güç konusunda gençlerin daha sınırlı olanaklara sahip olmaları, ekonomik gücün daha çok yaşlıların elinde bulunması ve yeni tarım tekniklerinin uygulanmasıyla ortaya çıkacak risk için gençlerin yeterli tarımsal deneyimlerinin olmaması şeklinde açıklanabilir.

Konu yaşlı bireyler açısından incelendiğinde ise geleneksel toplumlarda gençlerin ebeveynlerinin davranış

biçimlerini izlemesi ve yaşlıların da geleneksel yapı içerisinde toplum dışından gelen yenilik mesajlarına daha az duyarlı olmaları da bir diğer neden olarak belirtilebilir.

2- Bireylerin yenilik mesajlarına yönelmelerinde ve onu yorumlamalarında sahip olunan eğitim seviyesi önemli bir unsurdur.

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin daha eğitilmiş oldukları bulunmuştur.

Daha eğitilmiş bireylerin televizyon yayınlarından gelen tarımsal yenilik mesajlarına daha fazla ilgi gösterdikleri, kendi tarımsal sorunlarına ilişkin çözüm önerilerinin yanısıra, yeni teknikleri de daha yakından izledikleri belirtilebilir. Bu davranışta sahip olunan eğitim düzeyinden kaynaklanan yeni tarım tekniklerine ilişkin mesajlara daha açık olma tutumu etkin olmaktadır.

3- Birçok yeni tarım tekniği işletmede gerekli şartların oluşturulabilmesi ve dolayısıyla yeni tekniğin başarıyla uygulanabilmesi için az veya çok bir harcamaya gerektirmektedir. Bireylerin, öğrendikleri yeni tarım tekniklerini işletmelerinde uygulayabilmeleri için gerekli imkanlara sahip olduklarında, yenilik mesajlarından faydalanmaları daha fazla olmaktadır.

Araştırmada elde edilen değerlere göre, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda yüksek gelir seviyesine sahip bireylerin oranı, öğrenmeyenler grubunda aynı gelir seviyesine sahip bireylerin oranından 4 kat fazla bulunmuştur.

Gelir seviyesi ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasındaki ilişki istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur.

4- Mülk arazi genişliği ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasındaki ilişki incelendiğinde deneklerin % 4'ünün arazisinin bulunmadığı saptanmıştır. Topraksızların tamamı televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda yer almaktadır. Öğrenenler grubunda 100 dekardan daha geniş mülk arazisi olanların oranı öğrenmeyenlere göre yüksek çıkmasına karşın (% 44- % 33) televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile mülk arazi genişliği arasında istatistikî anlamda bir ilişki bulunamamıştır.

5- Araştırmada tarımsal faaliyet açısından mülk arazi varlığının yanı sıra arazi egenim biçimi de ele alınarak, deneklerin kiraya ve ortağa arazi tutma durumları incelenmiştir.

Bölgede kiraya arazi tutanların oranı % 33 olarak bulunmuştur. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerde bu oran % 52'ye yükselirken, öğrenmeyenlerde aynı oran % 23 seviyesine düşmektedir.

Buna göre televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler daha fazla kiraya arazi tutmaktadırlar.

Bölgede ortağa arazi tutma oranı % 39 olarak bulunmuştur. Bu değer kiraya arazi tutma oranına (% 33) oldukça yakın bir değerdir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerde ortağa arazi tutma oranı % 48 iken, öğrenmeyenlerde aynı oran % 22 dir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile ortağa arazi tutma arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler daha fazla ortağa arazi tutmaktadırlar.

6- Tarımsal faaliyetin yürütüldüğü işletme arazisi genişliği gözönüne alındığında ortalama işletme arazisi genişliği, bölge için 171,4 da'dır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda ortalama işletme arazisi genişliği 190,9 da iken, öğrenmeyenlerde 133,8 da olarak bulunmuştur. Öğrenenler grubunda 200 dekardan fazla işletme arazisine sahip olanların oranı % 45 iken, öğrenmeyenler grubunda aynı oran % 18'dir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler daha geniş işletme arazisine sahip bulunmaktadırlar.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile mülk arazi genişliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, işletme arazisi genişliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmanın işletme arazisi ve mülk arazisi genişliğine ait bulguları ile kiraya ve ortağa arazi tutmaya ilişkin bulguları arasında bir uyum gözlenmektedir. Zira işletme arazisi, mülk arazi varlığından kiraya veya ortağa verilen

arazinin çıkarılıp, kalan arazi genişliği değerine kiraya ve ortağa tutulan arazi genişliği eklenerek bulunmaktadır.

Ayrıca daha geniş işletme arazisinin daha fazla gelir getirebileceği varsayıldığında televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin daha geniş işletme arazisine ve daha yüksek gelir seviyesine sahip olduklarına ilişkin bulgular birbirini desteklemektedir.

7- Bölgede traktöre sahip olma oranı % 75 olarak bulunmuştur. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerde traktöre sahip olma oranı % 81 iken, öğrenmeyenlerde % 63'dür. Traktöre sahip olma ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında istatistiki anlamda bir ilişki bulunmamaktadır.

Kırsal kesimde bireyin sahip olduğu taşınır ve taşınmaz mallar bireyin içinde yer aldığı toplumdaki sosyal statüsünü belirler.

Traktör, tarımsal faaliyetde kullanılan çoğu alet ve ekipmandan faydalanabilmek için gereklidir. Fakat traktör, tarımsal üretim aracı niteliğinden çok sosyal statü aracı niteliği taşımaktadır. Mevcut ekonomik koşullarda üreticilerin traktörü kiralama imkanları da bulunduğundan traktöre sahip olmamanın doğrudan tarımsal faaliyeti fazla etkilemeyeceği düşünülebilir. Ancak gerek ekonomik ve gerekse sosyal nitelik taşıyan sözkonusu edilen koşullar birey dışında olduğundan, bireysel bir nitelik taşıyan yeni tarım tekniği öğrenme ile traktör varlığı arasında ilişki bulunmaması doğal karşılanabilir.

8- Tarımsal faaliyetde işletme kararlarını verenlerin işletmeye karşı sorumluluklarının daha fazla olması nedeniyle televizyondaki tarımsal programlardan gelen yeni tarım tekniklerine ilişkin mesajlardan daha fazla yararlanabilecekleri varsayılır. Araştırmada, tüm deneklerin % 87'sinin işletmeye ilişkin kararları bizzat kendilerinin aldıkları saptanmıştır. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni tarım tekniği öğrenenlerde işletme kararlarını kendi alanların oranı % 86 iken, öğrenmeyenlerde % 89 olarak bulunmuştur.

Yapılan khi-kare analizinde televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile işletmede karar alma arasında istatistiki anlamda bir ilişki bulunamamıştır.

9- Televizyondaki tarımsal programlarda sunulan yeni tarım tekniklerinin işletmede ekonomik anlamda uygulanabilmesi için işletmeye ilişkin bilgilerin elde mevcut bulunmasının gerekli olduğu varsayımından hareket edilerek yapılan incelemede deneklerin % 24'ünün işletmede kayıt tuttukları saptanmıştır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerde işletmede kayıt tutma oranı % 35 iken, öğrenmeyenlerde % 4 olarak bulunmuştur. Yapılan khi-kare analizi sonucunda televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile işletmede kayıt tutma arasındaki ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Buna göre televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler daha çok kayıt tutmaktadır.

Araştırmada tutulan işletme kayıtlarının daha çok nakit hareketlerini gösteren masraf-gelir türü kayıtlar olduğu gözlenmiştir. Kuşkusuz bu tür kayıtlar işletmede üretim araçlarının rasyonel ve rantabl kullanılmasında yeterli kabul edilemez. Ancak yine de bu haliyle bile işletmede kayıt tutma ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında bir bağıntı bulunmaktadır.

10- Kırsal topluluklarda daha yüksek sosyal statüye sahip bireylerin toplum dışından gelen mesajlarla, toplumun diğer bireyelerine göre daha doğrudan ve daha fazla karşılaştıkları (Rogers 1969) varsayımından hareket ederek araştırmada sosyal statü göstergesi olarak köyde yönetime katılma durumu kabul edilmiştir.

Deneklerin % 53'ü köyde yönetime katıldıklarını belirtmiştir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerde köyde yönetime katılma oranı % 60 iken, öğrenmeyenler grubunda aynı oran % 41 olarak bulunmuştur.

Yapılan khi-kare analizi sonucunda televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile köyde yönetime katılma arasında istatistikî anlamda bir ilişkinin bulunmadığı saptanmıştır.

Köyde yönetime katılmanın sahip olunan sosyal statüye bağlı olabileceği ancak televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile ilişkisinin bulunmadığı belirtilebilir.

5.2. Haberleşme Davranışları

Kırsal alanda yeni tarım tekniklerine ilişkin mesajlar toplumun yapısına bağlı olarak çeşitli kanallardan topluma ulaşır. Geleneksel toplumlarda bireylerin toplum dışından gelen yenilik mesajlarından yararlanmaları daha sınırlı olmaktadır. Toplumsal yapı modernleştikçe bireyler kendi sosyal çevrelerinin dışı ile daha sıkı ilişki içine girerler. Dışa açık olma; diğer bir ifadeyle kozmopolitik, yeni tarım tekniklerinin topluma girmesinde bireyler açısından önemli bir nitelik ya da özellik olmaktadır.

Bu nedenle araştırmada dış dünya ile haberleşme sıklığı bir ölçüt olarak ele alınmıştır. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile haberleşme davranışları arasındaki ilişkiler bu bölümde incelenmiştir. Deneklerin gazete alma, gazete okuma, radyo dinleme sıklıkları konuları haberleşme davranışının ölçütleri olarak ele alınmıştır. Yine bir kitle haberleşme aracı olarak televizyonun izlenmesi, konunun araştırmadaki özel önemi nedeniyle ayrı bir başlık altında (Bkz. Bölüm 5.4) ele alınmıştır.

5.2.1. Gazete alma sıklığı

Basılı yayınlardan, gazeteden yararlanma ile gazete alma durumu ya da gazetenin bulunabilirliği arasında çok yakın bir ilişkinin bulunduğu bilinmektedir (Tatlıdil 1984). Gazeteden yararlanma durumuna ilişkin olarak deneklerin gazete alma sıklıkları sorularak alınan cevaplara göre Tablo 5.13 düzenlenmiştir.

Tablo: 5.13. Deneklerin Gazete Alma Sıklıklarına Göre Dağılımı

Gazete Alma Sıklığı	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hergün	2	3	2	4	-	-
2-3 günde bir	20	25	18	35	2	7,5
Haftada bir	11	14	8	15	3	11
Ayda birkaç kez	9	11	7	13	2	7,5
Hemen hemen hiç	37	47	17	33	20	74
TOPLAM	79	100	52	100	27	100,0

Tablo 5.13 incelendiğinde tüm denekler içinde hergün gazete alanların oranının ancak % 3 olduğu görülmektedir. Hemen hiç almayanların oranı % 47'i bulmaktadır. Konuyla ilgili olarak Sungurlu köylerinde yapılan bir araştırmada (Tatlıldil 1984) hiç gazete almayanların oranı % 35,71 olarak bulunurken, Ankaranın 3 köyünde yapılan bir araştırmada (Aziz 1982) hiç gazete almayanların oranı % 38 olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre; okuma koşullarını gerektiren gazeteden kırsal kesimde daha az yararlanılmaktadır. Bu durumun kırsal kesimde günlük yaşam içerisinde okur-yazarlığa fazla ihtiyaç hissedilmemesi yani okur-yazarlığın işlevsel olmamasından ötürü okuma alışkanlığının kazanılmamış olması, gazeteyi sürekli elde etmenin zorluğu yanında bireyin çalışma koşullarının onu toplumdaki çok doğaya yöneltmesi gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir (Aziz 1982).

Gazete alma sıklığı, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ve öğrenmeyenler

açısından ele alındığında öğrenenler grubunda hergün gazete alanların oranının % 4 olmasına karşın öğrenmeyenlerde hergün gazete alan denek bulunmamaktadır. Yine, öğrenenlerde hemen hiç gazete almayanların oranı % 33 iken, öğrenmeyenler grubunda bu oran % 74'e yükselmektedir.

Yapılan khi-kare analizi sonucunda televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenler arasında gazete alma sıklığı bakımından ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur (Bkz. Tablo 5.17).

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin öğrenmeyenlere göre gazete alma sıklıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bir kitle haberleşme aracı olan gazeteyi alma ve ondan yararlanma ile bir diğer kitle haberleşme aracı olarak televizyondaki tarımsal programlardan yararlanma arasında paralellik bulunduğu söylenebilir.

5.2.2. Gazete okuma sıklığı

Kırsal alanda yaşayan bireylerin dış dünya (kendi sosyal sistemlerinin dışı) ile ilişki kurmasını sağlayan gazetenin bir kitle haberleşme aracı olarak okuma-yazma ve temin güçlükleri ihmal edilerek, yalnızca deneklerin gazete okuma sıklıkları ya da okuyanı dinleme sıklıkları bu bölümde incelenmiştir. Okur-yazar olmayanlar için okuyanı dinleme ve gazete alamayanlar için başkalarının almış oldukları gazeteyi okuma (ya da okuyanı dinleme) bu sorunun kapsamına alınmıştır. Bu nedenle deneklere gazete okuma ya da dinleme sıklıkları sorulmuştur. Zira çeşitli deneysel araştırmalarda; kırsal alanda yaşayan bireylerin fikirsel önderlik düzeyi ile gazete okuma arasında çok yakın bir ilişki bulunduğu saptanmıştır (Tatlidil 1984).

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenler gazete okuma sıklıklarına göre incelenmiştir. Deneklere "Gazete okuma (ya da okuyanı dinleme) sıklığınız nedir?" sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar Tablo 5.14 de sunulmuştur.

Tablo 5.14. Deneklerin Gazete Okuma Sıklıklarına Göre Dağılımı

Gazete okuma (ya da okuyanı dinleme) sıklığı	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hergün	9	11,5	6	11,5	3	11
2-3 günde bir	11	14	10	19	1	4
Eline geçtikçe	50	63	32	61,5	18	67
Hiç okumaz (din- lemez)	9	11,5	4	8	5	18
TOPLAM	79	100,0	52	100,0	27	100

Tablodan tüm deneklerde hergün gazete okuyanların oranı % 11,5 olarak görülmektedir. Öğrenenlere ve öğrenmeyenlere ait gruplarda da yaklaşık aynı oran gözlenmektedir. Hiç okumayan (ya da okuyanı dinlemeyen) lara ait oran öğrenenler grubunda % 8 iken bu oran öğrenmeyenlerde % 18'e yükselmektedir. Eline geçtikçe okuyan (ya da okuyanı dinleyen) ların oranı tüm denekler için % 63 iken yine öğrenenler ve öğrenmeyenler gruplarında yaklaşık aynı oranlardadır. (% 61,5 - % 67). Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenler arasındaki ilişkiyi gazete okuma (ya da okuyanı

dinleme) sıklıkları bakımından incelemek amacıyla yapılan khi-kare analizinde istatistiksel anlamda bir fark bulunamamıştır (Bkz. Tablo 5.17).

Araştırmanın bu bulgusu köylere sürekli ve düzenli gazete dağıtımının ülke koşulları dikkate alındığında bugün için olanaksız olması ve geliştirmekte olan ülkelerde eğitim ve okuma alışkanlığı düzeyinin düşüklüğü nedeniyle kırsal alanda yaşayan bireylerin basılı yayınlardan daha az yararlanmakta olmalarıyla açıklanabilir.

5.2.3. Radyo dinleme sıklığı

Üreticilerin, içinde yaşadığı toplumun dışındaki dünya ile ilişki kurmasını sağlayan kitle haberleşme araçları arasında radyonun özellikle geliştirmekte olan ülkelerde özel bir yeri bulunmaktadır (Van den Ban 1981).

Dünyada ilk düzenli radyo yayınlarının 1920 yılında, Türkiye'de ise bundan yalnızca 7 yıl sonra başladığı hatırlanırsa, diğer kitle haberleşme araçlarına göre radyonun ülkemize çok erken girmiş olduğu görülmektedir. (Tatlıdil 1984). Bu nedenle halkımızın radyo dinleme alışkanlığı konusunda eski ve köklü bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ve en eski kitle haberleşme araçlarından olan radyoyu dinleme sıklığı arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla deneklerin radyo dinleme sıklıklarına göre dağılımı Tablo 5.15 de sunulmuştur.

Tablo: 5.15. Deneklerin Radyo Dinleme Sıklıklarına Göre Dağılımı

Radyo Dinleme Sıklığı	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hergün	58	73	36	69	22	81
Haftada 2-3 gün	3	4	3	6	-	-
Zaman buldukça	10	13	5	10	5	19
Hiç dinlemem	8	10	8	15	-	-
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablodan deneklerin % 73'ünün hergün radyo dinledikleri buna karşılık % 10'unun çeşitli nedenlerle hiç radyo dinlemedikleri görülmektedir. Öğrenenler grubunda hergün radyo dinleyenler % 69 oranında yer alırken, öğrenmeyenlerde bu oran % 81 olarak bulunmuştur. Ayrıca, öğrenenlerde hiç dinlemeyenlerin oranı % 15 iken öğrenmeyenlerde hiç dinlemeyen denek yoktur. Mevcut verilere göre televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile radyo dinleme sıklığı arasında ters yönlü bir ilişkinin varlığı gözlenmektedir.

Yapılan khi kare analizinde ise televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile radyo dinleme sıklığı arasında ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmüştür (Bkz. Tablo 5.17).

Deneklerin radyo dinleme sıklıklarının yanısıra, deneklerin radyo dinleme nedenleri de deneklere sorularak konu daha somut bir biçimde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, sorulan sorulara alınan cevaplara göre Tablo 5.16 düzenlenmiştir. Tablo 5.16'daki veriler tüm denekleri kapsamakta olup deneklerin genel eğilimini belirlemek amacıyla herhangi bir ayırma başvurulmamıştır.

Tablo 5.16. Deneklerin Radyo Dinleme Nedenleri

Radyo Dinleme Nedeni	Tüm Denekler	
	Sayı	%
Haber almak için	36	46
Birşey öğrenmek için	5	6,5
Haber ve eğitim için	5	6,5
Hem eğlence hem de birşeyler öğrenmek için	21	27
Vakit geçirmek için	11	14
TOPLAM	78 (1)	100,0

(1) Toplam 84 denegin 6 tanesi, hemen hiç radyo dinlemediği belirgin tir.

Tablo 5.16 da radyo dinleme nedenleri içinde birinci sırayı % 46 ile "haber için dinleme" almaktadır. Daha sonra hem eğlence ve hem de birşey öğrenmek için radyo dinleme % 27 ve vakit geçirmek için radyo dinleme % 14 oranlarıyla yer almaktadırlar.

Ülkemizde yapılan bir diğer araştırmada (Aziz 1982) radyo dinleme nedenlerinin başında % 33 ile haber (alma) dinleme gelmektedir. Daha sonra, % 22,5 ile eğlenme ve öğrenme ikinci sırayı alırken onu % 19,5 ile vakit geçirmek için radyo dinleme izlemektedir. Birşey öğrenme amacı anılan araştırmada % 6 olarak belirlenmiş iken, araştırmamızda birşey öğrenme amacı ile radyo dinleyenlerin oranı % 6,5 olarak saptanmıştır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumunca 1976 yılında yapılan bir araştırmanın bulgularına göre de radyo dinleme nedeni olarak hem eğlence hem birşey öğrenme isteği % 37 ile başta gelirken, haber alma amacı ile dinleyenler % 19 oranı ile üçüncü sırada yer almaktadır. İkinci önemli dinleme nedeni % 21,5 ile radyonun eğlendirici niteliğidir.

Bu bulguların ışığında radyo programlarının daha çok haber alma ve hem eğlenme hem birşey öğrenme amacıyla dinlendiği söylenebilir. Yalnızca öğrenme amacı, radyo dinleme nedeni olarak önem taşımamaktadır. Radyo daha çok haber ve eğlence kaynağı olarak görüldüğünden televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ile öğrenmeyenlerin radyo dinleme sıklıkları arasında ilişkinin bulunmaması doğaldır. Ayrıca radyonun her ortamda bulunabilirliği özelliğinin, dinleme sıklığını etkileyeceği de unutulmamalıdır. Dolayısıyla radyo dinleme çoğu kez fazla bir çaba gerektirmeyen bir eylem olduğu için de bireyin televizyondaki tarımsal program-

lardan yeni bir tarım tekniği öğrenmesi ile radyo dinleme sıklığı arasında bir ilişkinin bulunmaması doğal karşılanabilir.

Tablo 5.17. Haberleşme Davranışları İle Televizyondaki Tarımsal Programlardan Yeni Bir Tarım Tekniği Öğrenme Arasındaki Bağlantılar

Haberleşme Davranışları	Khi-Kare Hesap	Khi-Kare Tablo (0.05)	Sonuç
Gazete alma sıklığı	13.537	9.488	Anlamlı
Gazete okuma (yada dinleme) sıklığı	4.983	9.488	Anl.değil
Radyo dinleme sıklığı	7.186	7.815	Anl.değil

5.2.4. Sonuç

Kırsal alanda yaşayan bireylerin yeni tarım tekniklerine ilişkin mesajlardan yararlanmalarında bireylerin haberleşme davranışları önem kazanmaktadır. İçinde yaşadığı toplum dışından gelen mesajlarla daha fazla karşılaşan birey, bunun doğal sonucu olarak yeni tarım tekniklerine ait mesajlarla da daha fazla karşılaşmaktadır. (Rogers 1969). Dolayısıyla yeni tarım tekniklerinin topluma girmesinde ve yayılmasında bireylerin, haberleşme davranışları önem kazanmaktadır.

Araştırmada bireylerin içinde yaşadığı toplumun dışı ile haberleşme davranışının ölçütleri olarak deneklerin gazete alma, gazete okuma ve radyo dinleme sıklıkları ele alınmıştır (1).

(1) Bir kitle haberleşme aracı olan televizyonu izleme ve yayınlarından yararlanma konununun araştırma için önemi nedeniyle ayrı bir bölümde ele alınmıştır. (Bkz. Bölüm 5.4).

Elde edilen bulgular ve olası nedenleri şöyle açıklanabilir.

1- Bölgede deneklerin gazete alma sıklıklarına göre yapılan incelemede tüm deneklerin % 3'ünün hemen hemen hergün gazete aldıkları saptanmıştır. Buna karşın hiç gazete almayanların oranı ise % 47'dir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda hergün gazete alanların oranı % 4 iken, öğrenmeyenler grubunda hergün gazete alan birey bulunmamaktadır. Öğrenenler grubunda hemen hiç gazete almayanların oranının % 33 olmasına karşın, öğrenmeyenler grubunda aynı oran % 74 olarak bulunmuştur.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin gazete alma sıklıkları, öğrenmeyenlere göre daha yüksektir.

2- Kırsal kesimde gazetenin temin güçlüğü ve okuma-yazma gerektirmesi ihmal edilerek deneklerin gazete okuma (veya okuyanı dinleme) sıklıkları haberleşme davranışının bir ölçütü olarak ele alınarak incelenmiştir. Bölgede tüm deneklerin % 11,5'u hergün gazete okumakta (veya okuyanı dinlemekte) dir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler ve öğrenmeyenler gruplarında da hergün gazete okuyan (veya okuyanı dinleyen) ların oranı yaklaşık aynı değerdir (% 11,5 ve % 11). Öğrenmeyenler grubunda hiç okumayanların oranı % 8 iken, aynı oran öğrenenler grubunda % 18 olarak bulunmuştur.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile gazete okuma (veya okuyanı

dinleme) sıklığı arasında yapılan khi-kare analizi sonucunda istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı saptanmıştır.

Araştırma yöresinde gazete satın almada ve okumada temin gücünün etkisi söz konusudur. Ayrıca okuma-yazmanın işlevsel olmadığı elde edilen verilerden gözlenmektedir. Gazete satın alma ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında bir ilişkinin bulunması, buna karşılık gazete okuma (veya okuyanı dinleme) ile aynı ilişkinin bulunmaması ilginç bir durum oluşturmaktadır. Bu durumun olası nedeni olarak, gazeteyi okuyanların (veya okuyanı dinleyenlerin) gazete okumalarının genellikle gazetenin o ortamda bulunmasına bağlı kalması gösterilebilir. Birey gazete ile, temin gücü nedeniyle tesadüfi olarak karşılaşmaktadır. Gazete ile karşılaşan birey ise eğer okur-yazar değilse veya okur-yazarlığı işlevsel değilse gazeteden yararlanma bir diğer bireyin okumasına veya gazetede birey için önemli ve dikkatini çeken mesajın bulunmasına bağlı kalmaktadır.

Oysa gazete satın alma eyleminde birey yaşadığı toplum dışına ilişkin mesajları alarak bu konuda doyum sağlamak amacıyla kendisi gazete satın almaya yönelmektedir. Birey burada daha bilinçli ve isteklidir. Dolayısıyla bireyin televizyondaki tarımsal programlardan yararlanması ile gazete satın alma sıklığı arasında bir ilişkinin bulunması doğal karşılanabilir.

3- Kırsal alanlarda bir diğer kitle haberleşme kanalı ise radyodur. Radyonun nisbeten daha köklü bir geçmişe sahip olması ve yurdun her köşesinden yayınlarının dinlenebilir olması önemini arttırmaktadır.

Araştırma yöresinde deneklerin radyo dinleme sıklıklarına göre yapılan incelemede hergün dinleyenlerin oranı % 73 olarak bulunmuştur. Hiç dinlemeyenlerin oranı % 10'dur.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda hergün dinleyenlerin oranı % 69 iken, aynı oran öğrenmeyenlerde % 81'e yükselmektedir. Öğrenenler grubunda hemen hiç dinlemeyenlerin oranı % 15 iken, öğrenmeyenlerde hemen hiç dinlemediğini belirten denek bulunmamaktadır.

Yapılan khi-kare analizi sonucunda televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile radyo dinleme sıklığı arasında istatistikî anlamda bir ilişki bulunmamıştır.

Radyo dinleme nedenleri açısından konu ele alındığında radyonun daha çok haber ve eğlence kaynağı olarak kabul edildiği görülmektedir. Salt öğrenme amacı ile radyo dinleme ise en son amaç olarak yer almaktadır.

Radyo programlarının öğrenme amacı ile dinlenmemesine ilişkin veriler gözönüne alındığında televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile radyo dinleme sıklığı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmaması doğal karşılanabilir. Yine radyonun hemen her ortamda bulunabilirliği ve radyo dinlemenin fazla bir çaba gerektirmemesi de bir diğer neden olarak gösterilebilir.

5.3. Yayın Elemanları, Yakın ve Uzak Çevre İle İlişkiler

Kırsal kesimde tarımsal konularda en önemli bilgi kaynağı, bölgedeki tarımsal kuruluşlardır. Bu kuruluşlar

çiftçilerin köylerine veya işletmelerine gelerek onlara, gerekli konularda bilgi verirken, çiftçiler de ihtiyaçları olduğunda bu kuruluşlara giderek gerek duydukları bilgiyi temin edebilmektedirler. Bu nedenle televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme, yayım elemanları ile ilişki yönünden incelemeye alınmıştır.

Kırsal alanlarda yeni tarım tekniklerine ulaşabilme ve onlardan yararlanabilme bir ölçüde köy dışına yapılan seyahatlerle mümkün olabilmektedir. Bu seyahatlerle birey bilgi kaynaklarına daha kolay ulaşabilmektedir. Araştırmanın bu bölümünde bahsedilen nedenlerle, yakın ve uzak çevre ile olan ilişkiler ayrıca ele alınmıştır.

5.3.1. Tarımsal yayım elemanları ile ilişkiler

Araştırma bölgesinde tarımsal yayım hizmetlerinin yerine getirilmesinde; eleman, araç ve yardımcı eğitim araçları bakımından yetersizlikler bulunmaktadır. Bu nedenle köylere düzenli ve planlı yayım hizmeti götürülmesi mümkün olmamaktadır.

Araştırmada yayım elemanları ile ilişki incelenirken bahsedilen nedenlerle köydeki yayım çalışmalarına katılma ve ilçede tarım kuruluşlarına başvurma ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir.

5.3.1.1. Köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katılma

İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından köylerde düzenlenen yayım çalışmaları genellikle daha önceden belirlenmemiş zamanlarda ve konularda gerçekleşmektedir.

Araştırma bölgesindeki köylerde daha çok tarla denemeleri, demonstrasyon ve toplantılar yoluyla yayım hizmetinin götürülmeye çalışıldığı gözlenmiştir. Bahsedilen özelliklere sahip, köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katılma açısından deneklerin dağılımı Tablo 5.18 de sunulmuştur.

Tablo: 5.18. Deneklerin Köyde Düzenlenen Yayım Çalışmalarına Katılımlarına Göre Dağılımı

Köyde Yayım Çalışmalarına Katılma	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Var	28	68	20	65	8	80
Yok	13	32	11	35	2	20
TOPLAM	41(1)	100	31	100	10	100

Tablo 5.18'de deneklerin % 68'inin köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katıldıkları görülmektedir. Öğrenenler grubunda katılma oranı % 65 iken, bu oran öğrenmeyenlerde % 80'e yükselmektedir. Öğrenmeyenler köyde düzenlenen yayım çalışmalarına daha fazla katılım göstermektedir. Yapılan khi-kare analizinde televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katılma arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur (Bkz. Tablo 5.22).

(1) 79 deneğin 38'i köylerinde herhangi bir yayım çalışmasının düzenlenmediğini belirtmiştir.

Bu sonucun daha önce de belirtildiği gibi yayım çalışmalarının düzensiz ve plansız oluşu, yayım örgütünün yeterli personel ve yardımcı eğitim araçları konularındaki yetersizlikleri gibi nedenlerle yayım çalışmalarına katılımın bir istikrar kazanmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca kırsal alanda yaşayanların köy dışından gelenlere konukseverlik içerisinde yaklaşımları da televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubu ile öğrenmeyenler grubu arasında köydeki tarımsal yayım çalışmalarına katılma açısından bir farklılık bulunamamasının bir nedeni olarak gösterilebilir.

5.3.1.2. Yayım elemanları ile kent'de görüşme

Üreticilerin yayım elemanları ile yani ilçe tarım teşkilatı ile ilişki kurmalarının bir yolu da bu kuruluşu yapmış oldukları ziyaretler olmaktadır. Gerek sorunlarıyla ilgili ve gerekse gelişmeleri izlemek amacıyla yapılan bu ziyaretlerde üreticiler köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katılımdan daha aktif davranmak durumdadırlar. Üreticiler kendileri yayım kuruluşuna gittiklerinden kendi sorunları ile ilgili çözüm yollarını bizzat kendileri aramaktadırlar. Oysa köyde yürütülen yayım çalışmaları tamamen olmasa bile, önemli ölçüde yayım elemanlarına veya yayım örgütüne bağlı konu ve zamanlarda gerçekleşmektedir.

Nitekim Rogers (1983)'a göre yeni tarım tekniklerini erken benimseyenler tarımsal yeniliklerle daha doğrudan ilişki kurmaktadırlar. Ayrıca ilk elden sağlanan bilgiye güven daha fazla olmaktadır. Yayım örgütünün

bir diğerk işlevi de, çeşitli kaynaklardan sağlanan yeni tarım tekniklerine ait bilgilerin, üreticiler tarafından yayım örgütlerine getirilerek yayım elemanlarına danışmak suretiyle kontrol edildiği bir kuruluş olmasıdır.

Bu bakımdan araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme durumu ile yayım elemanlarıyla kentde görüşme arasındaki ilişki incelenmiştir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile yayım elemanları ile kentde görüşme arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla deneklere "Ankara'ya veya Çubuk'a gittiğinizde tarımsal sorunlarınız ile ilgili olarak Ziraat Mühendislerini veya Ziraat Teknisyenlerini ziyaret edermisiniz?" sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar ile Tablo 5.19 düzenlenmiştir.

Tablo 5.19. Deneklerin Kentde Yayım Elemanları İle Görüşme Sıklıklarına Göre Dağılımı

Yayım Elemanları İle Kentde Görüşme Sıklığı	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Her gidişimde	13	16	11	21	2	7
İşim düştükçe	52	66	37	71	15	56
Hiç ziyaret etmem	14	18	4	8	10	37
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.19'da sunulan verilere göre deneklerin % 66'sı kentde tarım kuruluşlarını işleri düştükçe ziyaret etmekte olup hiç uğramayanların oranı % 18 dir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım

tekniki öğrenenler grubunda işi düştükçe ziyaret edenlerin oranı % 71'e yükselirken her gidişinde ilçe tarım müdürlüğünü ziyaret edenlerin oranı da % 21'e yükselmektedir. Öğrenmeyen deneklerde ise işi düştükçe ziyaret edenlerin oranı % 56 iken hiç ziyaret etmeyenler % 37 oranında yer almaktadırlar. Yapılan khi-kare analizinde, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile yayım elemanları ile kentde görüşme sıklığı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur (Bkz. Tablo 5.22).

Buna göre televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile tarımsal konularla ilgili olarak tarım kuruluşlarını ziyaret sıklıkları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tekniği öğrenenler tarım kuruluşlarını daha sık ziyaret etmektedirler. Araştırmanın bu bulgusu deneklerin televizyondaki tarımsal programlardan yararlanmaları ile kentde yayım elemanları ile görüşmeleri arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

5.3.2. Yakın ve uzak çevre ile ilişkiler

Araştırmanın bu bölümde deneklerin Çubuk'a yapmış oldukları seyahatler yakın çevre, Ankara'ya yapmış oldukları seyahatler de uzak çevre ile ilişki olarak ele alınmış ve incelenmiştir.

5.3.2.1. Çubuk'a gidiş sıklığı

Kırsal topluluklarda, tarımsal yenilikler çoğu kez, kendi sosyal sisteminin dışındaki dünya ile yoğun

ilişkilerde bulunan kimseler tarafından getirilmektedir. (Tatlıdil 1984). Bu nedenle televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile deneklerin yakın çevreleriyle ilişkileri ele alınarak incelenmiştir.

Araştırmada, üreticilerin yakın çevreleri ile ilişkileri Çubuk ilçe merkezine gidiş sıklıkları ile belirlenmiştir. Çubuk ilçe merkezine gidiş sıklığının, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme üzerinde etkisi bulunabileceği varsayımından hareketle Tablo 5.20 de sunulan veriler toplanmıştır.

Tablo: 5.20. Deneklerin Çubuk'a Gidiş Sıklığına Göre Dağılımı

Çubuk'a Gidiş Sıklığı	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hergün	6	8	4	8	2	7
Haftada birkaç kez	33	42	26	50	7	26
Haftada bir	21	27	13	25	8	30
Ayda birkaç kez	11	14	9	17	2	7
Ayda bir	5	6	-	-	5	19
Yılda birkaç kez	2	2	-	-	2	7
Hemen hiç gitmez	1	1	-	-	1	4
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.20 nin incelenmesinden, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin % 83'ünün en az haftada bir defa Çubuk'a gittikleri görülmektedir. Bu oran öğrenmeyenlerde % 62'ye

düşmektedir. Yine öğrenenler grubunda ayda birkaç kez Çubuk'a gitme sıklığından daha seyrek Çubuk'a giden denek yok iken, öğrenmeyenlerin % 30'u Çubuk ilçesine ayda birkaç kezden daha seyrek gitmektedirler. Konuyla ilgili olarak deneklerin Çubuk ilçesine yapmış oldukları seyahatler ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında uygulanan khi-kare analizinde ilişki anlamlı olarak bulunmuştur (Bkz. Tablo 5.22).

Bu veriler öğrenenlerin Çubuk'a gidiş sıklıklarının daha fazla olduğunu göstermektedir.

Polatlı ilçesinde üreticilerin buğday tarımında kimyasal ilaçlarla yabancı ot mücadelesini benimseme davranışı (Taluğ 1974) ve Konya-Ereğli ilçesinde kalkınma kooperatiflerini benimseme davranışı (Tatlıdil 1978) ile ilçe merkezine gidiş sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın bu bulgusunun ülkemizde yapılmış iki ayrı araştırmanın bulgularıyla uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

5.3.2.2. Ankara'ya gidiş sıklığı

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin ve öğrenmeyenlerin içinde yaşadıkları çevrenin dışına yapmış oldukları seyahatleri belirlemek için Ankara iline gidiş sıklığı özelliği de bir ölçüt olarak ele alınmıştır. Bu amaçla deneklerin Ankara'ya gidiş sıklıklarına ilişkin veriler Tablo 5.21'de düzenlenmiştir.

Tablo: 5.21. Deneklerin Ankara'ya Gidiş Sıklıklarına Göre Dağılımı

Ankara'ya Gidiş Sıklığı	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hergün	1	1	1	2	-	-
Haftada birkaçkez	8	10	6	11	2	7,5
Haftada bir	6	8	4	8	2	7,5
Ayda birkaçkez	49	62	36	69	13	48
Yılda birkaçkez	14	18	5	10	9	33
Hemen hemen hiç	1	1	-	-	1	4
TOPLAM	79	100	52	100	27	100,0

Tablo 5.21'de en az ayda birkaçkez Ankara'ya giden deneklerin oranı % 81'dir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenen deneklerde en az ayda birkaçkez Ankara'ya gidenlerin oranı % 90'a ulaşırken aynı oran öğrenmeyenlerde % 63 düzeyinde kalmaktadır. Bu verilerden de izlenebileceği gibi televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin Ankara'ya gidiş sıklıkları daha yüksektir denilebilir. Tablo 5.21'de sunulmuş olan verilerle yapılan t-testi ile de araştırmada karşılaştırma yapılan iki grup arasında Ankara'ya gidiş sıklıkları özelliği açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.22).

Tablo: 5.22. Yayım Elemanları, Yakın ve Uzak Çevreyle İlişkiler İle Televizyondaki Tarımsal Programlardan Yeni Bir Tarım Tekniği Öğrenme Arasındaki Bağlantılar

Yayım Elemanları, Yakın ve Uzak Çevre İle İlişkiler	t-hesap	t-tablo (0,05)	khi-kare hesap	khi-kare tablo (0,05)	SONUÇ
<u>Yayım Elemanları ile İlişkiler</u>					
Köyde Düzenlenen Yayım çalışmalarına katılma	-	-	0,838	3,841	Anl.değil
Yayım Elemanları İle Kentde Görüşme	-	-	11,333	5,991	Anlamlı
<u>Yakın ve Uzak Çevre İle İlişkiler</u>					
Çubuk'a Gidiş Sıklığı	-	-	19,261	12,592	Anlamlı
Ankara'ya Gidiş Sıklığı	2,163	1,995	-	-	Anlamlı

5.3.3. Sonuç

Kırsal alanda yeni tarım tekniklerinin yayılmasında en etkili olanı tarımsal yayım kuruluşlarıdır (Rogers 1969).

Araştırma bölgesinde ise tarımsal yayım hizmeti TOKB İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir. Üreticilerin bu kuruluşa bağlı tarımsal yayım elemanları ile ilişkileri köyde ve kentde görüşme olarak iki yönlü incelenmiştir.

1- Araştırma yöresi köylerinde daha önce de belirtilen nedenlerle, yayım çalışmaları uygulamadaki şekli ile daha çok önceden planlanmamış zamanlarda ve konularda; demonstrasyonlar, toplantılar ve tarla denemeleri şeklinde yürütülmektedir.

Deneklerin % 48'i köylerinde herhangi bir yayım çalışmasının düzenlenmediğini belirtmiştir. Düzenlenen yayım çalışmalarına katılma oranı ise % 68'dir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda düzenlenen yayım çalışmalarına katılma oranı % 65 iken aynı oran öğrenmeyenler grubunda % 80'e yükselmektedir.

Yapılan khi-kare analizi sonucunda televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katılma durumu arasında istatistikî anlamda bir ilişki bulunamamıştır.

Tarımsal yayım kuruluşunun eleman, taşıt ve yardımcı eğitim araçları bakımlarından yetersiz olanaklara sahip olduğu gözönüne alındığında yayım hizmetinin etkin bir biçimde yürütülmediği söylenebilir. Ayrıca kırsal

kesimde, köy dışından gelenlere karşı geleneksel konuk-severlik anlayışı ile yaklaşma da yayım çalışmalarına katılımı artırmaktadır. Bütün bu unsurlar birlikte gözönüne alındığında televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katılma arasında bir ilişkinin bulunmaması doğal karşılanabilir.

2- Üreticilerin tarımsal yayım kuruluşu ve elemanları ile ilişki kurmalarının bir diğer yoluda üreticilerin bu kuruluşa yapmış oldukları ziyaretlerdir.

Araştırma yöresinde ilçeye her gidişinde yayım kuruluşunu ziyaret edenlerin oranı % 16'dır. Yayım kuruluşunu hiç ziyaret etmeyenlerin oranı ise % 18'dir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda ilçeye her gidişinde yayım kuruluşunu ziyaret edenlerin oranı % 21 iken, aynı oran öğrenmeyenlerde % 7'e düşmektedir. Yine öğrenenler grubunda yayım kuruluşunu hiç ziyaret etmeyenlerin oranı % 8 iken, bu kez, öğrenmeyenlerde aynı oran % 37'e çıkmaktadır.

Yapılan khi-kare analizi sonucunda televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile yayım kuruluşunu ziyaret etme sıklığı arasında istatistiksel anlamda bir ilişkinin bulunduğu saptanmıştır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yararlanma ile yayım kuruluşunu ziyaret ederek bu kuruluşun hizmetlerinden daha fazla yarar sağlamaya çalışma arasında bir doğrusallık gözlenmektedir.

3- Yayım kuruluşlarının yanısıra bireyin içinde yaşadığı sosyal sistemin dışındaki dünya ile ilişkileri

köy dışına yapmış oldukları seyahatler ile mümkün olmaktadır. Köy dışına yapılan bu seyahatler ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasındaki ilişkiler iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Bireylerin Çubuk ilçesine yapmış oldukları seyahatler "yakın çevre", Ankara iline yapmış oldukları seyahatler de "uzak çevre" ile ilişkilerde ölçüt olarak alınmıştır.

Deneklerin Çubuk ilçesine gidiş sıklıkları ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme durumları arasında bir paralellik gözlenmektedir. Öğrenenlerin Çubuk ilçesine gidiş sıklıkları daha fazladır. Aynı sonuç Ankara'ya gidiş sıklıkları incelendiğinde de ortaya çıkmaktadır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler Çubuk ilçesine ve Ankara iline daha sık seyahatler yapmaktadırlar. Dolayısıyla öğrenenlerin içinde yaşadıkları toplumun dışı ile ilişkileri daha sık olmaktadır.

5.4. Televizyon İzleme ve Televizyondan Yararlanma

Diğer haberleşme kanallarının yanı sıra televizyon, bir kitle haberleşme aracı olarak bireylerin mevcut tutum ve davranışlarına çeşitli etkilerde bulunabilmektedir. Burada bireylerin televizyonu hangi amaç veya amaçlar, bir diğer deyişle televizyonu hangi gereksinimlerini karşılamak için, hangi doyumunu sağlamak üzere izlediği hususları da önem kazanmaktadır. İzlemenin bir diğer yönü de televizyon programları ile hangi mesajların düzenlenerek iletildiği veya mesajların hazırlanması sırasında dikkat edilen hususların neler olduğudur.

Kırsal kesimde yaşayanlara yeni tutum ve davranışlar kazandırarak onların yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışan yayım eğitimi açısından televizyon bir haberleşme kanalı özelliğini taşımaktadır. Yayım çalışmaları açısından yararlı olabilecek faaliyetler kuşkusuz yönelinilen kitlenin sahip olduğu koşullar, beklentileri, tercih veya öncelikleri v.b özelliklerinin bilinmesine bağlıdır. Bunun yanısıra kullanılan haberleşme kanalından gelen sınırlılıklar da gözönünde bulundurulmalıdır.

Araştırmanın bu bölümünde yayım çalışmalarında televizyondan yararlanabilme açısından araştırma bölgesindeki çiftçilerin televizyon programlarına karşı tutumları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Böylece deneklerin televizyon izleme durumundan elde edilecek verilerle televizyonun tarımsal yayım çalışmaları açısından etkinliği ve sınırlılıklarına ilişkin bazı belirlemeler yapılmaya çalışılmıştır.

5.4.1. Televizyon varlığı ve televizyon izleme

Araştırmada anket yapılan 84 denekten 3'ünün televizyon alıcısına sahip olmadıkları saptanmıştır. Bir denek yas nedeniyle, bir denek de vakit bulamama nedeniyle televizyon izlemediğini belirtmiştir. Araştırma yöresi için televizyon alıcısına sahip olma oranı % 96, televizyon izleme oranı ise % 94 olarak saptanmıştır.

5.4.2. Televizyon izleme nedenleri

Genellikle televizyonda, haber, eğitim, kültür, eğlence, müzik gibi yayım türlerine değişik oranlarda yer

verilmekte olup ayrıca reklam yayınları da önemli yer tutmaktadır. Bireyin bu yayınlara yönelmesi ise programlardan çeşitli yönlerden sağlamış olduğu doyuma veya beklentilerine uygunluğuna göre farklılık göstermektedir.

Araştırmada deneklerin televizyon izleme nedenleri ele alınarak incelenmiş ve elde edilen verilere dayanarak deneklerin televizyon izleme nedenlerine göre dağılımı Tablo 5.23'de sunulmuştur.

Tablo 5.23. Deneklerin Televizyon İzleme Nedenlerine Göre Dağılımı

Televizyon İzleme Nedeni	Tüm Denekler		Öğrenenler		Öğrenmeyenler	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Haber almak için	30	38	18	35	12	44
Birşeyler öğrenmek için	4	5	2	4	2	7
Hem haber almak, hem birşey öğrenmek için	25	32	21	40	4	15
Eğlenmek için	1	1	-	-	1	4
Hem eğlence, hem birşey öğrenmek için	12	15	8	15	4	15
Vakit geçirmek için	7	9	3	6	4	15
TOPLAM	79	100	52	100	27	100

Tablo 5.23'de deneklerin % 38'inin televizyonu haber almak amacıyla izlerken % 32'si hem haber almak hem de birşeyler öğrenmek amacıyla izlemektedir. Hem eğlenmek hem birşeyler öğrenmek amacıyla izleyenlerin oranı % 15 olmaktadır. Görüldüğü gibi televizyonu izleme nedeni olarak birinci sırayı "haber alma", ikinci sırayı "öğrenme", üçüncü sırayı ise "eğlenme ve vakit geçirme" almaktadır.

Konuyla ilgili olarak Aziz (1982) araştırmasında radyonun daha çok "haber" ve "eğlenme" aracı olarak dinlenmesine karşılık, televizyonun "eğlence" ve "birşeyler öğrenme" amacıyla izlendiğini vurgulamaktadır.

Tablo 5.23'de sunulan verilerde televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler için "hem haber almak hem de birşeyler öğrenmek" en ağır-lıklı televizyon izleme nedeni olarak yer alırken öğrenmeyenlerde ağırlık "haber almak" için izleme yönünde olmaktadır. Öğrenenler grubunda ilk sırayı "haber alma" alırken, ikinci "birşey öğrenme" üçüncü izleme nedeni ise "eğlenme" olmaktadır. Öğrenmeyenler için ise sıralamada birinci sırayı "haber alma", ikinci sırayı "eğlenme ve vakit geçirme" alırken son sırada "öğrenme" amacıyla televizyon izleme yer almaktadır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile televizyon izleme nedenleri arasındaki ilişkinin, yapılan t-testi sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur (1).

5.4.3. Televizyon izleme sıklığı

Televizyon izleme ile tarımsal faaliyet arasında bir ilişki gözlenmektedir. Şöyle ki, tarımsal faaliyetin daha yoğun olduğu 1 Mart - 31 Ekim döneminde, deneklerin

$$(1) \quad t_{\text{hesap}} = 0,158$$

$$t_{\text{tablo}(0,05)} = 1,995$$

Sonuç = Anlamlı değil

% 51'i belirli olmayan saatlerde rastgele televizyon izlerken, % 32'i saat 21⁰⁰'e kadar (yani televizyondaki haber kuşağının sonuna kadar) televizyon izlemektedir. Tarımsal faaliyet açısından nisbeten daha az yoğun olan kış aylarında 1 Kasım - 28 Şubat döneminde ise deneklerin % 59'u sürekli, hemen tüm yayın süresince televizyon izlerken, % 29'u saat 21⁰⁰'e kadar televizyon izlemektedir. Kalan denekler ise rastgele ve belirli olmayan saatlerde ve daha çok 21⁰⁰'den sonra televizyon izlemektedirler (1).

5.4.3.1. En fazla izlenen program türleri

Yayınların izlenme nedeni ile izlenen yayınların türünün aynı olması doğaldır. Eğer birey televizyonu "haber alma" amacı ile izliyorsa, en fazla izlediği yayınlar da haber yayınları olacaktır. Deneklere araştırma sırasında en fazla izledikleri yayınlar sorularak izleme nedeni ile ilgili araştırma bulgularının güçlendirilmesi ve daha sonra tarımsal programlardan sağlanan yararların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Deneklere televizyonda en fazla izledikleri 3 program sorulmuş ve alınan cevaplara göre Tablo 5.24'de düzenlenmiştir.

(1) Araştırmanın yürütüldüğü Ocak 1987 tarihinde televizyon yayınlarında kış yayın dönemi programı uygulanmakta olup haber kuşağı 20⁰⁰'de başlayıp, 20³⁰'- 21⁰⁰ saatlerine kadar sürebilmekte idi.

Tablo: 5.24. Deneklerin En Fazla İzledikleri Televizyon Programlarına Göre Dağılımı

En Fazla İzlenen Program Türleri	Tüm Denekler	
	Sayı	%
Haberler	77	32,5
Dini Yayınlar	22	9,5
Eğlence Programları	8	3,4
Yerli ve yabancı film ve dizi filmler	40	16,9
Müzik ve folklor	34	14,3
Eğitsel yayınlar	1	0,4
Tarımsal programlar	38	16,0
Spor	10	4,2
Sanat, kültür, sohbet tanıtıcı programlar	7	3,0
TOPLAM	237 (1)	100,0

Tablo 5.24'de sunulan verilere göre en fazla izlenen program türlerinin başında % 32,5 ile haberler gelmektedir, daha sonra film ve dizi filmler % 16,9 ile ikinci sırada yer almaktadır. Televizyondaki köye yönelik programları izleyenlerin oranı ise % 16 olarak yer almaktadır.

İzlenen program türlerinin dağılımından da görüldüğü gibi en fazla izlenen program türü haberler olmakta yani haber amaçlı izleme ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra ağırlık olarak hem eğlence hem de öğrenme türü

- (1) Deneklere en fazla izledikleri 3 program türü sorulmuştur. Her denek 3 program türü belirtmiş olduğundan $N = 79 \times 3 = 237$ olmuştur.

programlar ikinci sırada bulunmaktadır. Eğitim amaçlı programları izleme ise son sırada en az tercih edilenler olmaktadır.

5.4.4. Televizyondaki tarımsal programları izleme ve yararlanma

5.4.4.1. Tarımsal programları izleme

Araştırmada anket yapılan bireylerden televizyon izlediklerini belirtenlerin tümü televizyondaki tarımsal programları da izlediklerini belirtmişlerdir.

5.4.4.2. Tarımsal programlardan öğrenilen konular

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrendiklerini belirtenler 52 kişi iken hiçbirşey öğrenmediğini belirten 27 kişidir. Oransal olarak televizyondaki tarımsal programları izleyenlerin % 66'sı herhangi bir yeni tarım tekniğini öğrendiğini belirtmiştir. (Bkz. Tablo 5.26). Konuyla ilgili olarak Aziz (1982) araştırmasında televizyondaki köy programlarından kendi yaşamıyla ilgili herhangi yeni bir konuyu öğrendiğini belirten deneklerin oranını % 68 olarak bulmuştur. Araştırmanın herhangi bir tarım tekniğini öğrenenlere ilişkin bulgusu ile yukarıda anılan araştırmanın bulgusu arasında bir uyum olduğu görülmektedir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrendiğini belirten deneklere bu öğrendiklerinin hangi konularla ilgili olduğu sorulmuş ve alınan cevaplara göre Tablo 5.25 düzenlenmiştir.

Tablo: 5.25. Deneklerin Televizyondaki Tarımsal Programlardan Öğrendikleri Konulara Göre Dağılımı

Öğrenilenler	Tüm Denekler	
	Sayı	%
Tarla tarımı	43	48
Bağ-bahçe bakımı	10	11
Hayvancılık	29	32
Sağlık	7	8
Ürün pazarlama, kooperatifçilik v.b	1	1
TOPLAM	90 (1)	100

Tablo 5.25'de sunulan verilerden izlenebileceği gibi televizyondaki tarımsal programlardan öğrenilenler içerisinde tarla tarımına ilişkin konular büyük ağırlık taşımaktadır (% 48). Daha sonra hayvancılık faaliyetine ilişkin konular % 32 oranı ile ikinci sırada yer almaktadır. Dikkat çeken bir husus bölgede tarımsal faaliyet açısından ağırlık taşıyan üretim faaliyetlerinin televizyondaki tarımsal programlardan öğrenilenlerle paralellik göstermesidir. Böylece bireyin televizyon izlemedeki bir amacının da kendi ihtiyaçları veya eksiklikleri olduğu ve bunları tatmin etmek veya doyum sağlamak için diğer kaynakların yanısıra televizyona da başvurduğu ortaya çıkmaktadır.

-
- (1) Bazı denekler birden fazla tarım tekniği ve tarım teknikleri dışındaki konularda da bilgi sahibi olduğunu belirttiğinden N > 79 olmuştur.

Tablo 5.25'de sunulan verilerden gözlenen bir diğer husus da yeni tarım teknikleri dışında toplumsal sorunlar ile ilgili, daha çok sosyal nitelikli konularda hiç bir bireyin yeni birşey öğrenmediği gözlenmektedir. Oysa televizyondaki tarımsal programlarda sosyal konularla ilgili mesajlar da verilmektedir. Bu durum bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyal kurallara karşı daha tutucu olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Köy, kendi sosyal varlığının devamı için yabancı etkilere karşı savunmada köy halkının bağlılığını, kendi yapısındaki gelenek ve göreneklere uygun bir tutumla istemede bulunur. Alışılmamış her davranış ve sorunların dışındaki açıklamalar, derin tartışmalara neden olur. Bu da halkın duygusal bir eğilimle köy yaşamından ayrılan tutumlar nedeniyle kendini tehdit altında görmesine neden olur. (Yıldırak 1982). Hiçbir birey bu nedenle tek başına toplum kurallarına karşı gelmeyi veya değiştirmeyi başaramaz. Toplumsal sorunlarla ilgili olarak birşey öğrendiğini belirten deneğin bulunmaması bireyin içinde yaşadığı çevreden bağımsız davranmadığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Araştırmada ayrıca, üreticilerin ekonomik güçlerini birleştirerek tek başlarına gerçekleştiremedikleri işleri başarmada etkin olan kooperatifçilik ve pazarlama konularında birşey öğrendiklerini belirtenlerin oranı da % 1 olarak belirlenmiştir.

Bireylerin televizyon programlarından gelen mesajlara göstermiş oldukları yaklaşım kendi ekonomik ve sosyal özelliklerinin oluşturduğu tutum ve davranışları ile paralellik göstermektedir.

5.4.4.3. Tarımsal programlardan öğrenileni uygulama

Araştırmanın bu bölümünde televizyondaki tarımsal programlardan öğrenilenlerin uygulama aşamasına ne derecede aktarıldığı ele alınmıştır. Böylece televizyonun tarımsal yayım açısından etkinliği konusuna açıklık kazandırmak olanaklı hale gelecektir.

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan tarımsal konularda yeni bir teknik öğrendiğini belirten deneklere bu öğrendiklerini kendi işletmelerinde veya yaşamlarında uygulayıp uygulamadıkları sorulmuştur. Elde edilen verilere göre televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenen 52 deneğin ancak 17'si öğrendiğini uyguladığını belirtmiştir (Bkz. Tablo 5.26). Oransal olarak televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin % 33'ü bu öğrendiklerini kendi yaşamında uygulamıştır.

Tablo: 5.26. Televizyondaki Tarımsal Programlardan Yararlanma

Yararlanma Durumu	Sayı	%
İzleyen	79	100
İzlemeyen	-	-
Toplam	79	100
Öğrenen	52	66
Öğrenmeyen	27	34
Toplam	79	100
Uygulayan	17	33
Uygulamayan	35	67
Toplam	52	100

Televizyondaki tarımsal programlardan öğrendiklerini kendi işletmelerinde veya yaşamlarında uyguladıklarını belirten deneklerin bu uygulamalarında salt televizyondan gelen mesajlara dayanarak mı uyguladıklarını belirlemek amacıyla deneklere, uygulamadan önce öğrendikleri konulara ilişkin başkalarının bilgi ve görüşlerine başvurup vurmadıkları sorulmuştur. Öğrendiğini uygulayan 17 denegin 6 tanesi (% 35'i) uygulamadan önce başkalarının bilgi ve görüşlerine başvurmadığını belirtirken, 11 denek (% 65) uygulamadan önce başkalarının bilgi ve görüşlerine başvurduğunu belirtmiştir. Öğrenilen konuları uygulamadan önce bilgi ve görüşlerine başvuru alanların dağılımında ise % 91 ile Ziraat Mühendisi, Ziraat Teknisyeni veya Veteriner hekimler yani yayım elemanları başta gelmektedir.

Genel olarak televizyondaki tarımsal programların izlenmesi aşamasından başlayarak konu ele alındığında, televizyon izleyip de televizyondaki tarımsal programları izleyenlerin oranı % 100'dür. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler izleyenlerin % 66'sı iken, öğrenenlerin % 33'ü uygulama aşamasına geçmiştir. Uygulayanların % 65'i ise uygulamadan önce yayım elemanlarından görüş ve ek bilgi almaktadır.

Konu Rogers (1983)'in "Yenilikleri Benimseme Süreci" açısından tüm denekler ele alınarak incelendiğinde; televizyondaki tarımsal programların "haberdar olma" aşamasındaki etkinliği % 62 iken, "karar verme" ve "uygulama" aşamalarındaki etkinliği % 7'e düşmektedir. Televizyondaki tarımsal programlardan alınan mesajlar karar verme ve uygulama aşamalarından önce kişilerarası haberleşme kanalları ile desteklendiğinde uygulama oranı % 20'e yükselmektedir.

Araştırmanın bu bulguları Rogers (1963)'ın televizyonun yeniliklerin "duyurulması" aşamasında daha etkili olduğu tezini desteklemektedir. Yine Rogers (1963)'ın belirttiği gibi televizyonun "duyurulma" aşamasındaki etkinliğinin daha ileriki aşamalarda azalması sözkonusudur. Klapper (1963) de aynı görüşten hareketle kitle haberleşme araçlarının yenilikleri benimseme sürecinde tek başlarına etkin olamayacağını vurgulamaktadır. Yeniliklerin benimsenmesinde kitle haberleşme kanalları ve kişilerarası haberleşme kanalları arasında birbirini tamamlayıcı bir işbirliği bulunmalıdır. (Katz 1960), Swanson (1984) araştırma bulgularına dayanarak televizyonun yeni tarım tekniklerinin duyurulması işlevinin yanısıra, tarımsal yayım çalışmalarında tarımsal yayım örgütünün etkinliğinin artırılması amacıyla televizyon programları ile yayım çalışmaları arasında işbirliğinin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Yukarıda anılan bulgular ile araştırmanın bulguları arasında televizyondaki tarımsal programlardan iletilen mesajların tarımsal yayım çalışmaları ile desteklenmesi açısından bir uyumun bulunduğu belirtilebilir.

5.4.5. Sonuç

Araştırma bölgesinde deneklerin % 96'sının televizyon alıcısı bulunmaktadır. Televizyon izleyenlerin oranı % 94 olarak belirlenmiştir. Televizyon izlemede haber amaçlı ilk sırayı alırken ikinci sırada öğrenme ve üçüncü sırada ise eğlenme ve vakit geçirme amacı yer almaktadır.

Televizyon izleme sıklığı, tarımsal faaliyetteki mevsime bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Özellikle

tarımsal faaliyette işlerin daha az yoğun olduğu kış aylarında televizyon daha fazla izlenmektedir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniğini öğrenen bireyler daha çok haber ve öğrenme amacıyla televizyon izlemektedirler. Öğrenenler açısından televizyon programları daha çok haber verici ve öğretici nitelik taşımakta, dolayısıyla tarımsal faaliyet ile ilgili mesajları daha kolay algılayabilmektedirler.

Televizyondaki tarımsal programların izlenmesi ise televizyon izleme amacına bağlı olarak haber programlarından sonra yerli ve yabancı film ve dizi filmler ile birlikte ikinci sırada önem taşımaktadır. Kırsal kesimde televizyondan izlenen ve kısmen de olsa eğitim amaçlı tek program köye yönelik tarımsal programlar olmaktadır.

Genel olarak köye yönelik programlar, televizyon izleyen tüm denekler tarafından izlenmektedir. Yeni tarım tekniklerinin kırsal alanda yayılması ve üreticiler tarafından benimsenmesinde televizyonun en fazla etkisi duyurma, haberdar etme aşamasında olmaktadır. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler % 66 gibi yüksek bir oran gösterirken, öğrenilen tekniğin uygulanmasında oran % 33'e düşmektedir.

Bununda ötesinde öğrenilen tarım tekniklerinin uygulamaya geçirilmesinden önce deneklerin kişilerarası haberleşme kanallarına başvurduğu ortaya çıkmıştır. Uygulama aşamasından önce başvuru alan kişiler; muhtar, komşu ve yayım elemanlarıdır. En çok başvuru alan ise % 91 oranıyla yayım elemanları olmaktadır.

Araştırma bulgularına göre televizyonda sunulan yeni tarım tekniklerine ilişkin mesajlar her aşamada kişilerarası haberleşme kanalları ile desteklendiğinde ve özellikle yayım hizmeti ile koordineli düzenlendiğinde çok daha etkin olacaktır. Yeni tarım tekniklerinin kırsal alanda yayılma sürecini olumlu yönde etkileyecektir.

Kitle haberleşme ve kişilerarası haberleşme kanallarının kombine edilmesi yeni fikirler ile halka ulaşma ve bu yenilikleri kullanmaya onları ikna etmede en etkin yöntem olduğu Kanada, Hindistan, Nijerya, Gana, Kalawi, Costa-Rika ve Brezilya gibi ülkelerde yapılan çalışmalar sonucu da ortaya konulmuş bulunmaktadır (Aksoy-Tatlıdil, 1983).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada tarımda teknolojik yeniliklerin yayılması ve benimsenmesinde bir kitle haberleşme aracı olarak televizyonun ve televizyondaki tarımsal programların izlenmesi ve üreticiler üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme üzerinde etkili olabileceği varsayılan ölçütler sosyo-ekonomik faktörler, haberleşme davranışları ve yayım elemanları, yakın ve uzak çevre ile ilişkiler başlıkları altında gruplandırılmıştır.

1- Sosyo-ekonomik faktörlerden "yaş" açısından televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme durumu ele alındığında; yaş ile öğrenme arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Yaş ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında ilişki bulunamaması; yaşlı bireylerin geleneksel yapı içerisinde toplum dışından gelen mesajlara görece olarak daha az duyarlı olmaları, buna karşın gençlerin de içinde yer aldığı toplumun dışından gelen mesajlara daha açık olmaları bile yenilik doğrultusunda uygulamalarda bulunabilmek için yeterli deneyime sahip olmamaları ve ekonomik güçlerinin bulunmayışıyla açıklanabilir.

2- Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile eğitim düzeyi arasındaki bağıntının önemli olduğu belirlenmiştir. Televizyondaki tarımsal programlarda sunulan yeni tarım tekniklerine ilişkin mesajlardan daha yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler, daha fazla yararlanmaktadır.

Daha yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin televizyondaki tarımsal programlardan sunulan yeni tekniklere ilişkin mesajlardan daha fazla yararlanmaları, bu bireylerin, yenilik kaynaklarını daha yakından izlediklerini ve sunulan mesajları kendi sorunları yönünde yorumlayabilme ve çözümler geliştirme imkanlarını daha fazla araştırdıklarını göstermektedir.

3- Yeni bir tarım tekniğinin işletmede başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, yeniliğin niteliğine bağlı olarak az veya çok bir harcama gerektirmektedir. Üreticinin gelir seviyesi bu bakımdan önem kazanmaktadır.

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme durumu ile gelir seviyesi arasındaki ilişkinin önemli olduğu saptanmıştır. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler, öğrenmeyenlere göre daha yüksek gelir seviyesine sahiptir. Nitekim öğrenenler grubunda yüksek gelir seviyesine sahip bireylerin oranı, öğrenmeyenler grubunda aynı gelir seviyesine sahip bireylerin oranınının 4 katı olarak bulunmuştur.

Daha yüksek gelir seviyesine sahip bireylerin televizyondaki tarımsal programlardan öğrendikleri yeni tarım tekniklerini işletmelerinde başarıyla uygulayabilmeleri için gerekli maddi imkanlara sahip olmaları bu programlardan daha fazla yararlanmalarına olanak vermektedir.

4- Mülk arazi varlığı televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenmede bir ölçüt olarak ele alınmış ve araştırma bölgesinde topraksızlık oranınının % 4 olduğu saptanmıştır. Bölgede

ortalama mülk arazi genişliği ise 100,21 da.dır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerde ortalama mülk arazi genişliği 105,13 da. iken, öğrenmeyenler grubunda ortalama mülk arazi genişliği 91,29 da.'dır.

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile mülk arazi genişliği arasında bir ilişki bulunmamıştır.

5- Bölgede kiraya ve ortağa arazi tutma oranı birbirine oldukça yakın bulunmuş ve kiraya arazi tutanların oranı % 33 iken, ortağa arazi tutma oranı ise % 39'dur.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile kiraya ve ortağa arazi tutma arasında bir bağıntının bulunduğu belirlenmiştir. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler kiraya ve ortağa daha fazla arazi tutmaktadırlar.

6- Tarımsal faaliyetde işletme açısından diğer üretim vasıtalarının yanısıra önemli olan bir unsur da işletme arazisidir.

İşletme arazisi genişliği, mülk arazi varlığına kiraya ve ortağa tutulan arazi genişliğini ekleyip, mevcut değerden kiraya ve ortağa verilen arazinin çıkarılmasından çıkan arazi miktarıdır. Bölge için ortalama işletme arazisi genişliği 171,4 da. olarak belirlenmiştir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda ortalama işletme

arazisi genişliği 190,9 da. iken, aynı değer öğrenmeyenler grubunda 133,8 da'a düşmektedir.

Buna göre televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin işletme arazisi genişlikleri daha yüksektir. Bunun yanısıra bir diğer önemli husus da televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile mülk arazi genişliği arasında bir bağıntı bulunmazken, aynı bağıntı televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile işletme arazisi genişliği arasında mevcuttur.

Öte yandan kiraya ve ortağa arazi tutma oranları ile işletme arazisi genişliği birlikte gözönüne alındığında televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin daha fazla kiraya ve ortağa arazi tutmaları sonucu işletme arazilerinin de daha geniş olması doğal karşılanmalıdır.

Ayrıca daha geniş işletme arazisinin daha yüksek gelir getireceği varsayıldığında, televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlere ait gelir seviyesi ile işletme arazisi genişliklerine ilişkin bulguların uyum içerisinde oldukları görülmektedir.

7- Tarımsal faaliyetde kullanılan alet ve makinalardan belki de en önemlisi traktördür. Çünkü tarımsal faaliyetde kullanılan pek çok alet ve makina ancak traktörle birlikte işlerlik kazanabilmektedir. Pek çok alet ve ekipman traktöre bağlı olarak görevlerini yerine getirebilmektedir.

Bu nedenle tarımsal faaliyetin verimliliğinin artırılması üretim faaliyetinin niteliklerine bağlı olarak,

mekanizasyon seviyesine ve çoğu kez de alet ve makina-
nın kullanımı da traktöre bağılı olmaktadır.

Bölgede traktöre sahip olma durumu incelendiğin-
de, traktöre sahip olma oranı % 75 olarak bulunmuştur.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir
tarım tekniği öğrenenlerde traktöre sahip olma oranı
% 81 iken, aynı oran öğrenmeyenler grubunda % 63'dür.

Ancak televizyondaki tarımsal programlardan yeni
bir tarım tekniği öğrenme ile traktör varlığı arasında
bir bağıntı bulunmamıştır. Kırsal alanda bireyin, sahip
olduğu taşınır ve taşınmaz mal varlığı o bireyin içinde
yer aldığı toplumdaki sosyal statüsünü belirleyen ö-
nemli bir faktördür. Ayrıca mevcut ekonomik koşullarda
üreticilerin traktörü kiralama imkanlarının da bulunması
nedeniyle traktör varlığının bireyin yeni tarım teknik-
lerine ilişkin tutumlarını önemli ölçüde etkilemediği
de düşünülebilir.

8- Tarımsal faaliyetde işletme kararlarını veren-
lerin işletmedeki sorumlulukları daha fazla olmaktadır.
Ancak televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir
tarım tekniği öğrenme ile işletme kararlarını alma ara-
sında herhangi bir bağıntı bulunmamaktadır.

9- Televizyondaki tarımsal programlarda sunulan
yeni tarım tekniklerinin işletmede ekonomik anlamda uy-
gulanabilmesi, işletmedeki üretim kaynaklarına ilişkin
bilgi ve verilerin mevcut olmasını gerektirmektedir. Böy-
lece gerek yeni tarım tekniğini uygulamaya karar vermede
ve gerekse uygulama sonuçlarının değerlendirilmesinde
işletmeye ilişkin kayıtların önemi artmaktadır.

Araştırma da işletmede kayıt tutanların oranı % 24 olarak bulunmuştur.

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile işletmede kayıt tutma arasında ise bir bağıntı bulunmuştur. Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler grubunda işletmede kayıt tutma oranı % 35 iken, aynı oran öğrenmeyenlerde % 4'dür. Bu bulgu, işletmede kayıt tutanların televizyondaki tarımsal mesajlardan daha fazla yararlandıkları yönünde yorumlanabilir.

10- Kırsal topluluklarda daha yüksek sosyal statüye sahip bireylerin toplum dışından gelen mesajlarla, toplumun diğer bireyelerine göre daha doğrudan ve daha fazla karşılaştıkları varsayılarak, sosyal statü göstergesi olarak köyde yönetime katılma durumu ölçüt olarak ele alınmıştır.

Ancak köyde yönetime katılma ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme durumu arasında bir bağıntı bulunmamıştır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yararlanma ile televizyon dışındaki haberleşme kanallarından yararlanma arasındaki ilişkiler incelendiğinde elde edilen bulgular kısaca şöyle özetlenebilir:

12- Gazete alma sıklığı ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında bir bağıntı bulunmuştur.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin gazete alma sıklıkları öğrenmeyenlere göre daha yüksektir.

13- Araştırmada gazetenin okuma-yazma bilmeyi gerektirmesi ve temin güçlüklerini ihmal ederek gazete okuma ya da okuyanı dinleme sıklıklarına göre yapılan incelemede, gazete okuma (ya da okuyanı dinleme) sıklığı ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme durumu arasında herhangi bir bağıntı bulunamamıştır.

Gazete okuma (ya da okuyanı) dinleme ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında bir bağıntının bulunamamasına neden olarak, gazeteyi okumak veya okuyanı dinlemek isteyen bireylerin bu isteklerinin gerçekleşmesinin, gazeteyi satın alan veya okumak isteyen diğer bireylere bağımlı olması gösterilebilir. Dolayısıyla gazete okuma veya okuyanı dinleme imkanları bir ölçüde bireyin dışında oluşmaktadır.

Oysa gazete satın almada, birey tamamen kendi isteği doğrultusunda bir davranış göstererek bizzat gazete satın almaktadır. Birey gazete satın almada daha bilinçli ve isteklidir. Doğal olarak gazeteden daha fazla yararlanan bireylerin televizyondaki tarımsal programlardan da daha fazla yarar sağlamaktadırlar.

14- Kırsal alanda başvurulan önemli bir haberleşme kanalı da radyodur. Hergün radyo dinleyenlerin oranı % 73 iken, hemen hiç dinlemeyenlerin oranı % 15 dir.

Radyo dinleme sıklığı ile televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme arasında herhangi bir bağıntı bulunmamıştır.

Radyo daha çok haber ve eğlence amacıyla dinlenmektedir. Salt öğrenme amacıyla radyo dinleyenlerin oranı ise % 6,5'dür.

Radyo programlarının öğrenme amacı ile dinlenmesine ilişkin veriler televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile radyo dinlene sıklığı arasında bir bağıntı bulunmaması sonucunu desteklemektedir.

15. Tarımsal yayım hizmeti bölgede TOKB Çubuk ilçe müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu kuruluşun eleman, taşıt ve yardımcı eğitim araçları bakımlarından yetersiz olanaklara sahip olması nedeniyle yayım hizmeti yeterince yerine getirilememektedir. Nitekim araştırmada köylerinde herhangi bir yayım çalışması düzenlenmediğini belirtenlerin oranı % 48 olarak belirlenmiş ve televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenme ile köyde düzenlenen yayım çalışmalarına katılma arasında da herhangi bir bağıntı bulunmamıştır.

16- Tarımsal yayım hizmetinden yararlanmanın bir diğer şekli ise üreticilerin bu kuruluşları ziyaretleridir.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler tarımsal yayım kuruluşunu daha fazla (% 92 - % 63) ziyaret etmektedirler. Televizyondaki tarımsal programlardan yararlanma ile yayım kuruluşunu ziyaret ederek bu kuruluşun hizmetlerinden daha fazla yarar sağlamaya çalışma arasında bir doğrusallık gözlenmektedir.

17- Haberleşme kanalları ve yayım kuruluşlarının yanısıra, bireyin içinde yaşadığı toplumun dışı ile ilişkide bulunmaları, köy dışına yapılan seyahatlerle de mümkün olmaktadır.

Araştırmada televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenler, gerek yakın çevre

olarak kabul edilen Çubuk'a ve gerekse uzak çevre olarak kabul edilen Ankara'ya öğrenmeyenlere göre daha sık seyahatler yapmaktadırlar. Öğrenenlerin içinde yaşadıkları toplum dışı ile ilişkileri daha fazladır.

18- Bölgede televizyon alıcısına sahip olma oranı, % 96 iken bütün televizyon programların izleyenlerin oranı ise % 94' dür.

Televizyon daha çok haber alma amacı ile seyredilmektedir. Öğrenme ve eğlenme ve vakit geçirme amacı ile televizyon izleme daha sonra gelmektedir.

Televizyon izleme sıklığı tarımsal faaliyete bağlı olarak, mevsimlere göre farklılık göstermektedir. Televizyon, bölge koşullarına bağlı olarak tarımsal faaliyetin nisbeten daha az yoğun olduğu 1. Kasım - 28 Şubat döneminde daha fazla izlenmektedir.

Televizyonda en çok izlenen programlar ile televizyon izleme amacı arasında bir uyumun bulunduğu gözlenmektedir. En çok izlenen programların başında "haberler" gelmektedir. Daha sonra "yerli ve yabancı film ve dizi filmler" yer almaktadır.

19- Televizyondaki köye yönelik, tarımsal programlar televizyon izlediğini belirten bütün denekler tarafından izlenmektedir.

Televizyondaki tarımsal programları izleme oranı % 100 iken, bu programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin oranı % 66 dır. Öğrendiği tarım tekniğini işletmesinde uygulayanlar, öğrenenlerin % 33'ü, tüm deneklerin ise % 20'si kadardır. Bir başka deyişle televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenenlerin 1/3 ü bu öğrendiğini uygulamaya aktarmıştır.

Televizyondaki tarımsal programlardan yeni bir tarım tekniği öğrenen ve bunu kendi işletmesinde uygulayanların da ancak 1/3 ü bu kararı tek başlarına aldıklarını belirtmişlerdir. Uygulayanların 2/3'ü ise uygulamadan önce ziraat teknisyeni, muhtar, komşu gibi kişilerarası kanallara başvurmuşlardır.

Televizyonun yeni tarım tekniklerinin yayılması ve benimsenmesinde "haberdar" olma aşamasındaki etkinliği (% 62), benimseme sürecinin "uygulama" aşamasında oldukça düşmektedir (% 7). Haberdar olma aşamasından sonra kişilerarası kanalların etkinliği uygulama aşamasına doğru giderek artmaktadır.

Bu araştırmada elde olunan bulguların ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilebilir.

1- Gelişen teknolojiye bağlı olarak bir kitle haberleşme aracı olarak televizyon köylere kadar hızla yayılmaktadır. Radyo ile birlikte kırsal alanda yaygın olarak kullanılan televizyon, köylerde yaşayanların bilinç düzeylerinin yükseltilmesi amacı ile kullanılabilen bir araç niteliği taşımaktadır. Bu aracı toplum kalkınmasını sağlamada bilinçli ve planlı kullanmak, televizyon yayıncılığında temel amaç olmalıdır.

2- Televizyon, yeni tarım tekniklerinin kırsal alana tanıtılmasında kullanılabilen en etkin araçlardan biridir. Ancak yeni tarım tekniklerinin kırsal alanda yayılması ve benimsenmesinde, salt televizyon yayınlarından yararlanmaya çalışmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Televizyon, yeni tarım tekniklerinin kırsal alana "duyurulmasında" etkin olmaktadır. Yeni tarım tekniklerinin kırsal alanlarda hızla yayılması ve benimsenmesi büyük

ölçüde, televizyon yayınları ile tarımsal yayım hizmetlerinin işbirliğine dayalı olarak gerçekleştirilebilir.

Tarımda geliştirilen yeni teknolojilerin uygulamaya aktarılması sürecinde hem televizyon programları ile iletilecek yenilik mesajlarının hazırlanması sırasında ve hem mesajlar iletildikten sonra TRT kurumu ile tarımsal yayım hizmetini yerine getiren Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı (TOKB) arasında işbirliği kaçınılmazdır.

3- Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Projesiyle ulusal yayım sistemimizde temel yayım yaklaşımı olarak ele alınan "Eğitim ve Ziyaret Sistemi" ülkemiz koşullarında tarımsal yayım hizmetinin başarısını yükseltebilecek niteliklere sahip gözükmektedir. Ancak proje süresinin sone ermesine az bir süre kala (Projenin bitiş tarihi 1988'dir) bile uygulamada hala sistemin oturtulamamış olması düşündürücüdür. Tamamen maddi nitelik taşıyan araç, eleman, yardımcı eğitim araçları gibi sorunların çözümü de fazla bir çaba gerektirmemektedir. Tarımsal yayım hizmetlerinin dışındaki diğer tüm koşulların (ekonomik sosyal, kültürel v.s) olumlu olduğu varsayıldığında, tarımsal yayım hizmeti için yapılacak harcamaların kendisinden beklenen faydayı çok kısa sürede sağlayacağına kuşku bulunmamaktadır.

4- Bilimsel araştırma ve değerlendirme sonuçlarına dayanmayan verilerle bir toplumu yönlendirmeye çalışmanın baştan başarısızlığa mahkum olduğu söylenebilir. Gerek tarımda yeni teknolojilerin oluşturulmasında ve gerekse televizyon yayınları yolu ile iletilmesinde

araştırma kuruluşları ve üniversiteler ile işbirliği yapılmalıdır. Çünkü,televizyon yayınlarının yöneldiği kitle dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumlar, farklı zaman kesitlerinde farklı özellikler gösterdikleri gibi aynı zaman diliminde toplumu oluşturan bireyler arasında sosyal, ekonomik ve kültürel etkiler sonucu farklılıklar bulunmaktadır. İşte böylesine karmaşık bir yapıya sahip bir kitlenin mevcut durumu, beklentileri, olanakları hakkında bilgi sahibi olmadan onu etkilemeye çalışmak, ona ulaşmak olanaksızdır.

5- Televizyon programlarının kırsal topluluklarda beklenen ve gözlenen etkileri uygun araştırma yöntemleri kullanılarak izlenmeli. Böylece elde edilecek veriler, televizyon programlarının etkilerinin tesbitinde kullanılabilmesi gibi ileride hazırlanacak programlar için de yönlendirici özellik taşıyacaktır. TRT kurumu bünyesinde sözkonusu çalışmaları yerine getirebilecek nitelikte uzman kişilerin bulunması gereğide bu araça ortaya çıkmaktadır.

Kırsal alanda yaşayanların yaşam seviyelerini yükseltmek ve tarımsal kalkınma çabalarında,televizyon etkin bir araç olarak kullanılabilir. Yeni tarım tekniklerinin kırsal alanda yaşayanlar arasında yayılması ve benimsenmesinde televizyonun etkinliği "duyurulma" aşaması ile sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle hem televizyon programlarının hazırlanması ve hem de sunulması sırasında tarımsal yayım örgütü ile işbirliği yapılması tarımsal yayım çalışmalarından ve televizyondaki tarımsal programlardan sağlanan faydayı artıracaktır.

KAYNAKLAR

- AÇIL, A.F. 1980, Tarım Ekonomisi, A.Ü.Ziraat Fakültesi Yayınları 741, Ders Kitabı 213, Ankara, 378-380.
- ADAMS, M.E. 1982. Agricultural Extension in Developing Countries, İkinci baskı, Longman Group Ltd, Singapore: 38-39.
- AKDAŞ, M. 1973, Antalya İli Pamuk Tarımında Kimyasal Gübrelerin Benimsenmesinde Etkili Olan Bilgi Kaynakları ve Tarımsal Yayım Metotları İle Diğer Faktörler Üzerine Bir Araştırma, A.Ü. Ziraat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- AKTAŞ, Y. 1976, Aşağı Seyhan Sulama Projesindeki ÇES'in Türk Tarımsal Yayımına Katkısı. Sulama Proje Alanlarında Zirai Yayım ve Kooperatifçilik Seminerine Sunulan Bildiri, Ankara.
- AKSOY, S. - TATLIDİL, H. 1983, Tarımsal Yayım ve Haberleşme Metodları, A.Ü.Ziraat Fakültesi, Teksir No: 94: 3-5, 43-45.
- AKSOY, S. 1984. Tarım Hukuku. A.Ü.Ziraat Fakültesi Yayınları 907. Ders Kitabı 254, Ankara: 81-91.
- ANONYMOUS, 1980. Toprak-Su, İstatistik Bülteni, Ankara.
- ANONYMOUS. 1984, Köy Envanter Etüdü 1981. Ankara : 6-18, 52-54.
- ANONYMOUS; 1985. Genel Nüfus Sayımı, 20.10.1985 Telgrafla Alınan Geçici Sonuçlar, D.İ.E. Matbaası, Yayın No: 1151, Ankara, : 5.

- ANONYMOUS. 1985. Tarımsal Yayın ve Uygulamalı Araştırma Projesi Kapsamında Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı İl Müdürlükleri ve Araştırma Enstitüleri Çalışma Klavuzu, T.C.TOKB Proje ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara, : 13-14.
- ANONYMOUS, 1986, Türkiye İstatistik Yıllığı 1985, D.İ.E. Matbaası, Ankara, : 324.
- AZİZ. A. 1982, Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim, A.Ü. Basın Yayın Yüksek Okulu Yayın No: 2, Ankara, : 55, 96-110.
- CROUCH B.R. ve CHAMALA S. 1981. "Communication Strategies for Technological Change in Agriculture: Implications for Rural Society" Extension Education and Rural Development, Volume 2 International Experience in Strategies for Planned Change, Edited by Bruce R. Crouch, Shankariah Chamala, John Wiley and Sons Ltd. Chichester, New-York, Brisbane, Toronto, : 267.
- DOĞANCA M.Y. 1980. Batı Anadolunun İki Orman Köyünde Yayın Açısından Kooperatifleşme Olayı ve Kooperatiflere Katılımı Etkileyen Faktörler Üzerinde Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İzmir: 144.
- ERKUŞ, A. 1974. Keskin İlçesi Ziraat İşletmelerinin Gelir ve Beslenme Durumu, Ankara, : 15.

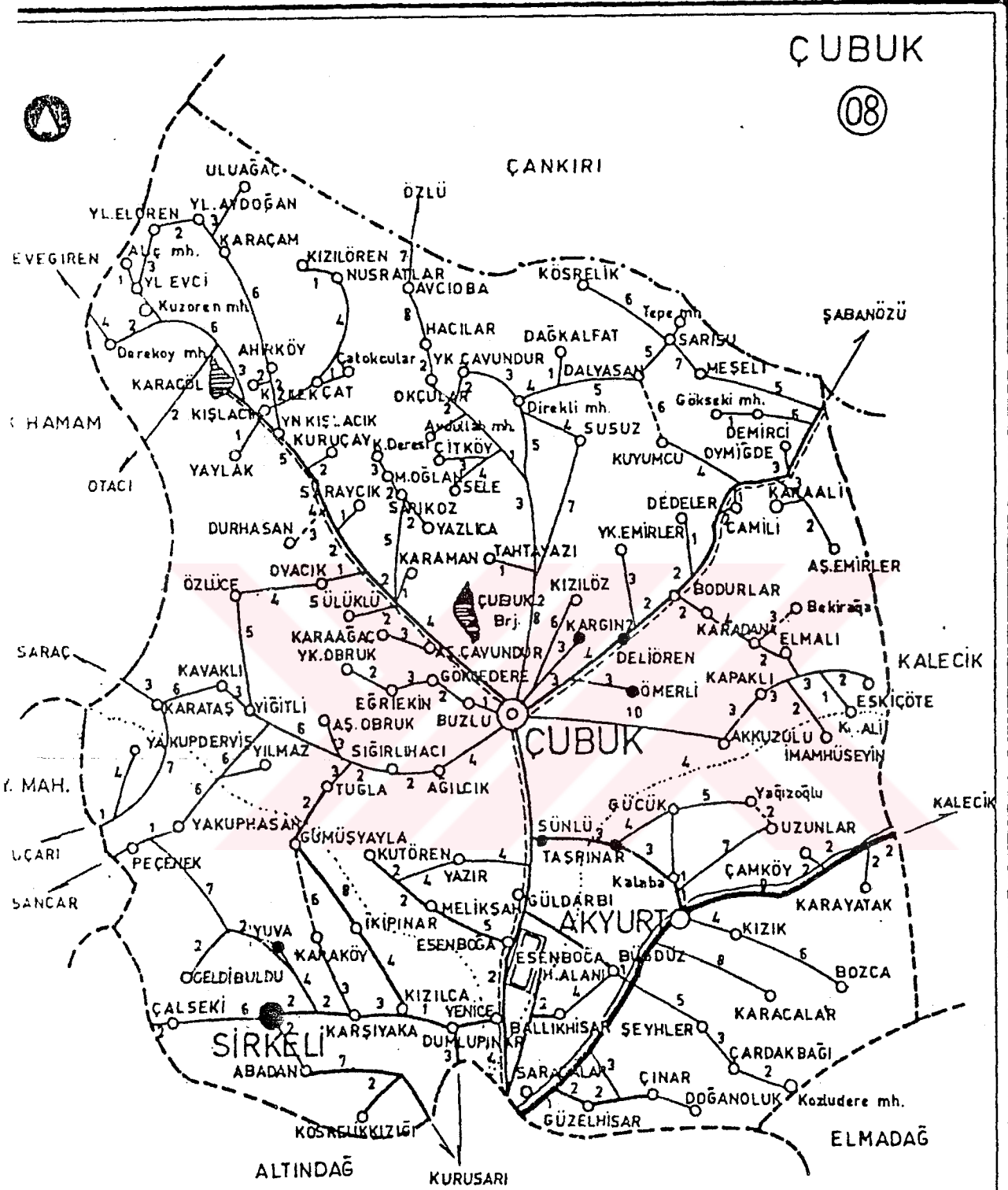
- ERKUŞ, A. 1979. Ankara İli, Yenimahalle İlçesinde Kontrol-
lü Kredi Uygulaması Yapılan Tarım İşletmelerinin
Planlanması Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniver-
sitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 709, Bilimsel
Araştırma ve İncelemeler 415, Ankara : 99.
- ERKUŞ, A. ve DEMİRCİ R. 1983. Tarımsal İşletmecilik ve
Planlama. Ergün Matbaası, Ankara, : 9.
- KLAPPER, J. T. 1963. "Social Effects of Mass Communication"
The Science of Communication, Wilbur Schramm
Basic Books Publishers Com. Chicago.
- LERNER D. 1981. "Literacy and Initiative in Turkish Village
Development" Extension Education and Rural
Development, Volume 1, International Experience
in Communication and Innovation, Edited by Bruce
R. Crouch, Shankariah Chamala, John. Wiley and
Sons Ltd. Chichester, New-York, Brisbane, Toronto,
39-52.
- LINGANENİ J.R. 1981 "Communication Channels/Sources in
the Innovation-decision Process: A Comparative
Review of U.S and Indian Diffusion Research"
Extension Education and Rural Development Volume
1. International Experience in Communication and
Innovation, Edited by Bruce R. Crouch, Shankariah
Chamala, John Wiley and Sons. Ltd. Chichester,
New-York, Brisbane, Toronto, : 147.

- LIONBERGER H.F. ve CHANG H.C. 1968. Communication and Use of Scientific Farm Information by Farmers in Two Taiwan Agricultural Villages, University of Missouri - Columbia College of Agricultural Experiment Station. Research Bulletin 940. Columbia. Missouri, : 70.
- MANU. E.D. 1980. An Appraisal of the Contribution of Rural Sociological and Agricultural Extension Research to The Transfer of Technology to Small Scale Farmers in Nigeria, 19-23. Ağustos 1980 Tarihinde Kırsal Sosyoloji Derneği Toplantısında sunulmuştur. New-York.
- ÖZBEK. S. 1977. Genel Meyvecilik Ankara, : 86.
- ÖZÇELİK A. 1982, Kıymet Takdirinde Kullanılan Bazı Faktörlerin Çubuk Ovası Tarla Arazilerinde Saptanması. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara : 16-23.
- ROGERS. E.M. 1962. Diffusion of Innovations, Free Press of Glencoe, New-York : 52.
- ROGERS E.M. 1969. Modernization Among - Peasents. Holt Rinehart and Winston, Inc. New-York, Chicago, San Francisco, Atlanta, Dallas, Montreal, Toronto, London, Sydney, : 221-227.
- ROGERS E.M. 1983. Diffusion of Innovations, A Division Macmillan. Publishing Co. Inc. New-York.:163-165.

- SALEEM N.A. 1984. Some Socio-Economic and Communication Factors Related To Farmer's Extension and Television Programmes (in Iraq), Mosul Univ. (Iraq) Coll. of Agriculture and Forestry Thesis (Msc in Agricultural Extension).
- SCHRAMM W. 1965. The Process and Effects of Mass Communication. University of Illinois Press. Urbana. 6. Baskı: 104.
- STEVENS E. 1976. Literacy, Oral Tradition and Political Changes (Prepared the Delivery At The Edinburg IPSA Congress) IPSA. August. 1976.
- SWANSON B.E. 1984. Agricultural Extension, A Reference Manual, Food and Agricultural Organization of the United Nations. İkinci Baskı Rome: 49.
- TALUĞ C. 1975. Tarımda Teknolojik Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Doktora Tezi. Ankara, : 83.
- TALUĞ C. 1982. Meyseb Tarımsal Yayım Çalışmalarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi. Doçentlik Tezi. Ankara: 9-12, 156.
- TATLIDİL, H. 1978. Konya-Ereğli İlçesinde Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Doktora Tezi. Ankara : 126.

- TATLIDİL. H. 1984. Tarımsal Yayım Çalışmalarında Önder Çiftçi Yaklaşımı Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Yayınları 893. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 526. Ankara: 32-63.
- VAN DEN BAN. A.W. 1981 "Interpersonal Communication and the Diffusion of Innovations" Extension Education and Rural Development Volume 1. International Experience in Communication and Innovation Edited By. Bruce R. Crouch, Shankariah Chamala, John Wiley and Sons Ltd. Chichester, New-York, Brisbane, Toronto: 293.
- YILDIRAK N. 1982. Köy Sosyolojisi I. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Teksir No: 90, Ankara: 197, 210.
- YOO THONG V. 1982. Adoption of Appropriate Technology of Small Farmers in Changwad Lumpang and Changwad Sakol Nakorn (Thailand). Kasetsart Univ. Bangkok (Thailand) Graduate School Thesis (Msc. in Agriculture).
- YURTTAŞ Z. 1979. Tarımsal Yayım Yönünden Bir Köy İncelemesi ve Program Değerlendirmesi Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Doçentlik Tezi, Erzurum : 96-109.

Ek-I. Çubuk İlçesi Köyleri

Koy ve bucak sayısı : 103

Mahalle sayısı : 19

Yüzölçümü : 1503 Km²

• : Anket Uygulanan Köyler

Y. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi